

VAMPO-raportti
Työpäperi 16.11.2009

VAHVA POHJA OSALLISUUDELLE JA YHDENVERTAISUUDELLE

Hallituksen vammaispoliittinen ohjelma
VAMPO 2010-2015+

Työpaperi_16.11.2009

**VAHVA POHJA
OSALLISUUDELLE JA
YHDENVERTAISUUDELLE**

Hallituksen vammaispoliittinen ohjelma
VAMPO 2010-2015+

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ/SAMMANDRAG/SUMMARY	5
1. Tausta ja tarkoitus	
2. Tavoitteet	
3. Toteutus	
4. VAMMAISPOLITIIKAN KESKEISET HAASTEET.....	6
4.1. ITSENÄINEN ELÄMÄ.....	7
4.1.1. Asuminen.....	8
4.1.2. Perhe-elämä.....	11
4.1.3. Liikkuminen.....	12
4.1.4. Kommunikointi ja tiedonsaanti.....	12
4.2. YHTEISKUNNALLINEN OSALLISUUS JA OLLISTUMINEN.....	15
4.2.1. Kansalaisoikeudet.....	16
4.2.2. Oikeustoimikelpoisuus.....	16
4.2.3. Tahdosta riippumattomat toimenpiteet.....	16
4.2.4. Erityispalvelut ja tukitoimet osallisuuden tukena.....	16
4.3. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ	17
4.3.1. Uudet rakennukset.....	18
4.3.2. Korjausrakentaminen, olemassa oleva rakennuskanta.....	19
4.3.3. Kiinteistöjen ja toimitilojen hankinta.....	19
4.4. LIIKENNEPALVELUT.....	20
4.4.1. Joukkoliikennevälineiden toimivuus.....	21
4.4.2. Matkustajien oikeudet eri liikennemuodoissa.....	21
4.4.3. Taksiliikenne.....	21
4.5. KOULUTUS JA OPISKELU.....	23
4.5.1. Peruskouluopetus	24
4.5.2. Lukio-opetus.....	25
4.5.3. Ammatillinen koulutus.....	25
4.5.4. Korkeakouluopetus.....	26
4.5.2. Elinikäinen oppiminen.....	27
4.6. TYÖ	27
4.6.1. Työllistyminen	28
4.6.2. Työn tekeminen.....	29
4.6.3. Työhön liittyvä terminologia.....	30
4.7. TERVEYS JA KUNTOUTUS	30

4.7.1. Terveysthuolto.....	32
4.7.2. Kuntoutus.....	33
4.8. SOSIAALITURVA.....	34
4.8.1. Työssäkäynnin tukeminen sosiaaliturvan ja -vakuutuksen keinoin.....	35
4.8.2. Toimeentulon turva työvoiman ulkopuolella oleville henkilöille.....	35
4.8.3. Riskitapahtumien rajasperusteet ja korvauskäytännöt.....	36
.	
4.9. TURVALLISUUS JA KOSKEMATTOMUUS	36
4.9.1. Syrjinnän vastaiset oikeussuojakeinot.....	37
4.9.2 Vammaisten henkilöiden muita suurempi haavoittuvuus ja alttius	37
joutua hyväksikäytön ja väkivallan uhriksi	
4.9.3. Yhteiskunnalliset häiriö- ja kriisitilanteet.....	37
4.9.4. Kansainväliset vaaratilanteet ja humanitääriset hätätilat.....	38
4.10. KULTTUURI JA VAPAA-AIKA	38
4.10.1. Liikuntapalvelut.....	39
4.10.2. Taide- ja kulttuuripalvelut.....	39
4.10.3. Kirjastopalvelut.....	40
4.11. VAMMAISTEN IHMISTEN KOHTAAMA MONIPERUSTAINEN SYRJINTÄ	40
4.12. TIETOJENKERUU, TILASTOT JA TUTKIMUS	42
4.13. RAHOITUS JA RESURSSIT	44
4.14. KANSAINVÄLINEN TOIMINTA.....	45
4.14.1. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista	46
4.14.2. Vammaispolitiikka kansainvälisen yhteistyön läpileikkaavana teemana.....	46
5. VASTUULLINEN VAMMAISPOLITIikka	
5.1. Tarkistamis- ja uudistamistarpeista (normatiivinen pohja: säädökset; ohjaus ml. tulosohjaus, informaatio-ohjaus, suositukset; esteettömyystyö, asennetyö, koulutus, tiedotus, resurssit , tietopohjan vahvistaminen)	
5.2. Eri hallinnonalojen vastuu- ja yhteistyökysymyksistä: kiireellisyydestä, samansuuntaisuudesta ja toisiaan tukevuudesta, innovaatiotyöstä; yhteisistä haasteista	
5.3. Yhteistyöstä, julkinen sektori, yksityinen sektori, järjestöt, vammaisten ihmisten osallisuus ja asiantuntijuus vammaispolitiikassa	
5.4. Ohjelman /toimenpiteiden toimeenpanosta, seurannasta ja arvioinnista	
5.5. Vammaispolitiikan rakenteista, resursseista, ennakoitavuudesta, erityisosaamisesta/alueellisuudesta	
6. LOPUKSI	

Tiivistelmä (Tämä osuus kirjoitetaan myöhemmin laajempaan ja yksityiskohtaisempaan)

Kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia. Käytännössä vammaisten kansalaisten ei kuitenkaan ole mahdollista käyttää täysimääräisesti oikeuksiaan ja vapauksiaan taikka täyttää velvollisuuksiaan, koska yhteiskuntamme on perinteisesti suunniteltu ihmisille, joilla ei ole vammoja. Rakenteelliset samoin kuin asenteelliset esteet rajoittavat vammaisten ihmisten yhteiskunnallista osallisuutta ja yhdenvertaisuutta kaikkina ikäkausina.

Hallitus haluaa turvata vammaisten ihmisten oikeudenmukaisen aseman yhteiskunnassa puuttamalla epäkohtiin konkreettisin korjaus- ja kehittämistoimenpitein. Tätä työtä varten käynnistettiin vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) valmistelu. Ohjelmassa linjataan lähivuosien (2010-2015 +) vammaispoliittiset toimenpiteet. Tavoitteena on vammaispolitiikan valtavirtaistaminen. Valmistelu on toteutettu yhteistyössä ulko-, oikeus-, sisäasiain-, opetus-, valtiovarain-, liikenne- ja viestintä-, työ- ja elinkeino-, ympäristö- ja sosiaali- ja terveysministeriön sekä yhteiskunnallisten toimijoiden - Suomen vammaisfoorumin, Suomen Kuntaliiton, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, työmarkkinaosapuolien ja Valtakunnallisen Vammaisneuvoston - kesken. Vammaispoliittisen ohjelman valmistelun ohjausryhmän puheenjohtajana toimii johtaja Kari Ilmonen sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Vammaispoliittisesti keskeisiä sisältöalueita, joilla on merkittäviä osallisuuden ja yhdenvertaisuuden esteitä on työskentelyn aikana tunnistettu xxxx. Sisältöalueiden epäkohtia samoin kuin niiden poistamiseksi tai lieventämiseksi tarvittavia korjaavia taikka ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä tarkasteltiin kutakin erikseen. Kaikkien toimenpiteiden osalta selvitettiin toteutuksesta vastaava hallinnonala ja muut keskeiset hallinnonalat, aikataulutus, rahoitustarve, velvoite ja mahdollisimman luotettava mittari/indikaattori, jolla toimenpiteen toteutumista voidaan seurata. Konkreettisia toimenpiteitä/toimenpidekokonaisuuksia, joilla epäkohtiin tartutaan kirjattiin xxxx. Ne edellyttävät lainsäädännön ja asetusten muutoksia, ohjausta, koulutusta, tiedotusta, laaja-alaista kehittämistyötä mm. rahoituksen ja rakenteiden kehittämistä, termityötä ja tutkimusta. Korjaustoimien käynnistäminen ja toteutus ajoittuvat keskeiseltä osin ajanjaksolle 2010-2015. Osin toteutus edellyttää merkittävästi pidempää jatkuvuutta. Toimenpiteitä toteutetaan kulloinkin voimassaolevan valtioneuvoston kehyspäättöksen ja talousarvion puitteissa, sovittaen resurssien kohdennusta mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan.

Toimenpiteiden normatiivisena pohjana ovat Suomen allekirjoittamat YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja (2006), Valtioneuvoston selonteon vammaispoliittiset linjaukset (2006), pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 2007-2011, Suomen perustuslaki, EY:n säädökset, EN:n päätöslauselmat, hallinnonalakohtainen lainsäädäntö, asetukset, ohjelmat ja strategiat.

4. VAMMAISPOLITIIKAN KESKEISET HAASTEET

Vammaispolitiikan keskeinen haaste on varmistaa vammaisten ihmisten oikeudenmukainen asema yhteiskunnassamme. Tämä edellyttää ihmisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja osallisuuden tiellä olevien esteiden tunnistamista ja poistamista. Lähtökohtana on ihmisoikeuksien kuuluminen kaikille, ihmisten erilaisuuden arvostaminen ja tilan antaminen yhteiskunnan monimuotoisuudelle. Vammaisten ihmisten oman tahdon ja mielipiteen kunnioittaminen, yksilöllisyys ja valinnanvapaus ovat nykyaikaisen vammaispolitiikan kulmakiviä. Syrjintä, hyväksikäyttö ja väkivaltainen kohtelu ovat rangaistavia tekoja. Vammaisiin naisiin ja tyttöihin, harvinaisiin vammaryhmiin kuuluviin henkilöihin, maahanmuuttajiin samoin kuin ikääntyviin ja seksuaalivähemmistöihin kuuluviin vammaisiin ihmisiin kohdistuu muita suurempi, moniperustaisen syrjinnän riski. Vammaiset ihmiset myös kohtaavat yhteiskunnassamme sekä välillistä että välitöntä syrjintää. Vammaisten lasten ja heidän perheidensä yhdenvertaisuutta muiden lapsiperheiden kanssa voidaan ja on tarpeen tukea monipuolista keinovalikoimaa käyttäen.

Vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen osallisuuden tiellä olevien epäkohtien korjaamiseksi tarvitaan toimenpiteitä seuraavilla sisältöalueilla:

1. Itsenäinen elämä, johon kuuluvat asumisen ja perhe-elämän valinnanvapauden, kommunikoinnin, tiedonsaannin ja viestinnän sekä yhdenvertaisen asioinnin mahdollisuudet.
2. Yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen, jossa keskeisiä ovat kansalaisoikeus- ja oikeustoimikelpoisuuden kysymykset, perusoikeudet ja niiden rajoittamiskysymykset samoin kuin toimivat yleis- ja niitä täydentävät erityispalvelut osallisuuden tukena.
3. Rakennettu ympäristö, jossa haasteina ovat rakennusten ja ympäristöjen esteettömyyden ja saavutettavuuden tason nosto ja edelleen kehittäminen.
4. Liikennepalvelut, joiden käyttökelpoisuus kaikille edellyttää liikennevälineiden ja niiden ympäristöjen esteettömyyden ja saavutettavuuden vahvistamista sekä avunsaannin varmistamista.
5. Koulutus, jossa koulunkäyntiin, opiskeluun ja elinikäiseen oppimiseen yhdessä muiden kanssa liittyvät kysymykset ovat keskeisiä.
6. Työ, jossa vammaisten ihmisten työllistymiseen, työn tekemiseen ja työelämässä etenemiseen ja jaksamiseen liittyvät kysymykset ovat keskeisiä.
7. Terveys ja kuntoutus, jossa keskeisiä ovat peruspalveluiden tarjoaminen kaikille kansalaisille, palvelujen saannin ja oikea-aikaisuuden varmistaminen samoin kuin apuvälinepalveluiden ja -teknologian toimivuus.
8. Sosiaaliturva, jossa toimeentulon turvan, eläkelainsäädännön kehittämisen ja yhteensovituksen kysymykset ovat keskeisiä.
9. Turvallisuus ja koskemattomuus, jossa keskeiset tarvittavat toimenpiteet liittyvät vammaisten ihmisten oikeussuojaan, hyväksikäytön ja väkivallan riskien ehkäisyyn samoin kuin häiriö- ja kriisitilanteiden apu- ja turvatoimiin ja niiden varmistamiseen myös kansainvälisen yhteistyön käytettävissä olevin keinoin.

10. Kulttuuri ja vapaa-aika, jossa liikunta-, taide-, kirjasto- ja matkustuspalveluiden yhdenvertaisten mahdollisuuksien ja osallisuuden kysymykset ovat keskeisiä.

11. Moniperustaiset kysymykset, jossa keskeisiä ovat syrjinnän ehkäisyyn ja torjuntaan, asenne- ja vaikuttamistyöhön samoin kuin palveluihin liittyvät kysymykset. Erityisesti on tarpeen huomioida sukupuolinäkökulma, vammaisten naisten ja tyttöjen syrjintään liittyvät kysymykset, samoin vammaiset maahanmuuttajat, myös maahanmuuttajalapsen, kieli- ja kulttuurivähemmistöt, harvinaiset vammaisryhmät, seksuaalivähemmistöt, vammaiset lapset sekä ikääntyvät vammaiset henkilöt.

12. Tietojenkeruu, tilastot ja tutkimus, joiden osalta keskeistä on varmistaa politiikkaa ja kehittämistyötä tukevien instrumenttien monipuolisuus ja luotettavuus.

13. Resurssi- ja rakennekysymysten tarkastelu ja haasteisiin vastaaminen ovat keskeisiä hyvän vammaispolitiikan eteenpäinviennille ja seurannalle.

14. Kansainvälisen yhteistyön toteuttaminen, siten, että vammaispolitiikka huomioidaan läpileikkaavana teemana eri toiminnoissa ja foorumeilla. Kansainvälisen yhteistyön myötä tuleva vammaispoliittinen tuki, velvoitteet ja näkökulmat vahvistavat kansallista vammaispolitiikkaa ja sen toteutumisen seuranta.

4.1. ITSENÄINEN ELÄMÄ

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Kaikki kansalaiset eivät voi valita asuinpaikkaansa taikka sitä, millaisen perheen haluavat muodostaa tai kenen kanssa asuvat. Asumisen esteettömyys ja turvallisuus, saavutettavat lähiympäristöt ja toimivat palvelut ovat keskeisiä itsenäisen elämän edellytyksiä. Niiden toteuttamisessa on päästy eteenpäin, mutta järjestelmällinen työskentely on vasta alkuvaiheessa. Tarjolla ei ole riittävästi esteettömiä taikka helposti sellaisiksi mukautettavissa olevia asuntoja. Nykyaikainen yhteiskunta tarjoaa aiempaa enemmän mahdollisuuksia vammaisten ihmisten omatoimisuudelle ja elämän hallinnan parantamiselle.

Uuden tieto- ja viestintäteknologian tuomien mahdollisuuksien käyttöönotto on edennyt, muttei riittävästi. Vaarana onkin, että teknologia muodostaa uusia esteitä, mikäli sen suunnittelun ja toteutuksen lähtökohdaksi ei ole palvelu kaikkia kansalaisia. Tiedontarvetta on vielä paljon yhteiskunnan eri toimijoilla, mutta myös vammaisilla ihmisillä itsellään, heidän omaisillaan ja läheisillään.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Avoin ja demokraattinen yhteiskunta tarjoaa jäsenilleen mahdollisuuden täysipainoiseen, hyvään ja mahdollisimman itsenäiseen elämään kaikkina ikäkausina. Vammaisten ihmisten omatoimisuutta ja itsemääräämisoikeuden toteutumista voidaan vahvistaa hyvällä suunnittelulla. Se tarkoittaa kaikille sopivan suunnittelun (DfA ja ns. universal design) periaatteiden mukaisti toteutettuja ympäristöjä, palveluja ja tuotteita. Kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa käytännössä mahdollisimman monelle sopivia, käyttökelpoisia ratkaisuja tarjoavaa suunnittelua. Tavoitteena on, että esteettömiä, toiminnallisesti joustavia, tarvittaessa helposti mukautettavissa olevia asuntoja on tarjolla riittävästi, siten, että myös vammaisten ihmisten asunnon valinnanvapaus lisääntyy. Uustuotannossa tavoitteena on asuntojen esteettömyys. Jatkossa jälkikäteen tehtävät laajat mukautus- ja korjaustoimet koskisivat vain vanhan rakennuskannan asuntoja.

Asumisen turvallisuusratkaisuissa tavoitteena on löytää tasapaino turvallisuuden ja omatoimisuuden mahdollistavien ratkaisujen välille. Itsenäistä elämää tukevien ratkaisujen tulee ulottua myös kodin ulkopuolelle, koko elin- ja toimintaympäristöön. Tavoitteena onkin hyödyntää kaavoituksen ja asuinympäristöjen suunnittelun sekä uuden tieto- ja viestintäteknologian monipuoliset keinot, joilla voidaan merkittävästi parantaa ihmisten omatoimisuutta, vaikuttaa yhteisöllisyyteen, turvallisuuteen ja elämänlaatuun.

Hyvää suunnittelua tukevat kaikille kansalaisille tarkoitetut toimivat palvelut. Näiden ohella tarvitaan kuitenkin myös yksilöllisiä, oikea-aikaisesti toteutettuja mukautustoimia ja erityispalveluja. Keskeisiä ovat yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilannetta vastaavat asumisen ratkaisut, liikkumisen, kommunikoinnin, tiedonsaannin ja asioinnin toimivuus. Tämä tarkoittaa mm. viittoma- ja selkokielen, puheen- ja vieraiden kielten tulkkauksen samoin kuin maamme molempien virallisten kielten käyttömahdollisuutta viranomaisasioidissa. Lähtökohtana on palvelujen käyttäjien syrjimätön ja yhdenvertainen kohtelu kaikessa asioidissa. Tavoitteena on elämä, jossa eri ikäkausina toteutuvat mahdollisuudet yhdenvertaiseen elämään muiden kansalaisten kanssa. Erityisesti tulee huomioida vammaisten lasten ja heidän perheidensä tarpeet.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015 +)

Vammaisten ihmisten itsenäisen elämän yhteiskunnallisten ja toiminnallisten esteiden purkamisessa, oman elämänhallinnan edellytysten parantamisessa keskeinen rooli on seuraavilla hallinnonaloilla: STM, VM, YM, SM, OPM, LVM ja OM. Useat toimenpiteet/toimenpidekokonaisuudet voidaan toteuttaa vain hallinnonalojen ylisektorisena yhteistyönä. Esimerkiksi asunto, asuinrakennus ja sen ympäristö, liikenne- ja kulkuyhteydet ja palvelut muodostavat toimintaketjun, jonka kaikkien osien esteettömyys ja saavutettavuus vasta mahdollistaa vammaisten ihmisten omatoimisuuden ja valinnanvapauden. Lähtökohtana on eri hallinnonalojen toimenpiteiden ja vastuualueiden yhteinen tarkastelu, niistä sopiminen samoin kuin vammaisjärjestöjen osaamisen ja tiedon järjestelmällinen mukaan saanti työskentelyyn alusta alkaen.

4.1.1. Asuminen

(i) Asuin- ja kotikunnan valinta- ja vaihto-oikeus

Toimenpide/toimenpiteet

Valmistellaan Kotikuntalain ja siihen liittyen Sosiaalihuoltolain muutokset (Kotikuntalaki, Sosiaalihuoltolaki)

Vastuuministeriö VM, STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Hallituskausi 2007-2011, HE 2010 , sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskeva laki voimaan 2013

Rahoitustarve toteutetaan kustannusneutraalisti - luodaan kuntien välinen kustannusten siirtojärjestelmä

Seurannan mittarit, osoittimet Kotikuntalain muutos on toteutettu

Velvoite YK:n yleissopimus art.14, art. 18, art. 19, art.23; PL 6§, 9§ (vi), (vii) sekä (ix),

HO 2007-2011

(ii) Asumisen lähiympäristöt

Toimenpide/toimenpiteet

Esteettömyyden huomioiminen ohjeistetaan osana lähiympäristöjen kaavoituksen ja muun suunnittelun ohjausta

Vastuuministeriö YM

Muut keskeiset ministeriöt LVM (hallinnonala), STM (informaatiohjauksen välineenä: Terveystieteiden edistämisen politiikkaohjelma 2007; Sosiaali- ja terveydenhuollon asioinnin esteettömyysluokitus)

Ajoitus 2010-2015 osana kaavoituksen ja suunnittelun viranomaisohjausta
Rahoitustarve Virkatyönä
Seurannan mittarit, osoittimet Kyllä/ei (YM); Esteettömyysluokitus käytettävissä (STM)
Velvoite YK:n yleissopimus art 9; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

(iii) Julkiset asunto-ohjelmat

Toimenpide/toimenpiteet

1. Huomioidaan vammaispoliittinen näkökulma ja vammaisten ihmisten edustus asuntopoliittisten ohjelmien suunnittelussa ja toteutuksessa

Vastuuministeriö YM
Muut keskeiset ministeriöt STM
Ajoitus Seuraava hallituskausi
Rahoitustarve Riippuu ohjelmasta
Seurannan mittarit, osoittimet Kyllä/ei
Velvoite YK:n yleissopimus art. 19

2. Toteutetaan kehitysvammaisten asunto-ohjelma 2010-2015

Vastuuministeriö YM
Muut keskeiset ministeriöt STM (luo edellytyksiä yksilöllisillä palveluilla)
Ajoitus 2010-2015 (YM); 2010 alkaen toistaiseksi (STM)
Rahoitustarve ARA noin 35 milj. euroa/vuosi + korkotuki, RAY noin 5 milj. euroa/vuosi; Edellyttää lisärahoitusta (STM)
Seurannan mittarit, osoittimet Kyllä/ei (YM); Laitospaikat vähenevät suunnitelman mukaisesti (STM)
Velvoite Asuntopoliittinen ohjelma 2007-2011; YK:n yleissopimus, art.19

(iv) Asumisen rahoitus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Huomioidaan esteettömyys valtion asumisen rahoituksessa.

Vastuuministeriö YM
Muut keskeiset ministeriöt STM, VM
Ajoitus Vuosina 2010-2015 ja eteenpäin
Rahoitustarve Edellyttäneen jonkin verran lisärahoitusta
Seurannan mittarit, osoittimet Esteettömyysnäkökulman huomioiminen % ARA-hankkeista
Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 19

2. Pidetään erityisryhmien investointiavustusten rahoitus vähintään vuoden 2009 tasolla, joka on 110 milj. euroa (Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi)

Vastuuministeriö YM
Muut keskeiset ministeriöt STM (autetaan löytämään oikeat kohteet investointiavustukselle) , VM
Ajoitus 2010-2015
Rahoitustarve Nousu VM:n budjettiehdotuksesta 25 milj. euroa
Seurannan mittarit, osoittimet Osoitetun rahoituksen määrä
Velvoite YK:n yleissopimus art. 19

3. Nostetaan vanhusten ja vammaisten asuntojen korjausavustuksien tulorajoja asuntopoliittisen toimenpideohjelman mukaisesti

Vastuuministeriö YM
Muut keskeiset ministeriöt STM, VM
Ajoitus v. 2011 nostetaan seuraavan kerran vanhusten ja vammaisten asuntojen korjausavustusten tulorajoja
Rahoitustarve Pieni avustusvaltuuden nosto, nykyisin yhteensä noin 8 milj. euroa
Seurannan mittarit, osoittimet Kyllä/ei
Velvoite YK:n yleissopimus art .9, art.19, Asuntopoliittinen ohjelma 2007-2011

4. Varmistetaan vammaisten asuntojen muutostöihin saatavien avustusten yhdenmukainen saatavuus (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL, avustukset asunnon muutostöihin ja ARA-avustus).

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus Hallitusohjelmaan 2011-2015

Rahoitustarve Kustannusneutraalisti, virkatyönä selvitys VPL:n ja ARA-avustuksen soveltamisesta

Seurannan mittarit, osoittimet Sisältyy hallitusohjelmaan 2011-2015

Velvoite YK:n yleissopimus, art. 9, art. 12, art. 19

(v) Asumisturvallisuus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Ohjeistetaan asumisen turvallisuusäännösten toimeenpano yhdenvertaisuus-periaatteen mukaisesti (Pelastuslaki)

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt YM (vastaa rakennusten paloturvallisuudesta rakentamismääräysten kautta), STM (osallistutaan henkilöstön ja asukkaiden koulutukseen)

Ajoitus Uusi pelastuslaki, suunniteltu voimaantulo v. 2011; Kehitysvammalaitosten toimilupaprosessissa turvallisuussäännösten yhdenmukaistaminen koko maassa, säännösten tarkistus 2009

Rahoitustarve SM: Tavoitteena lisärahoituksen varaus, riskikohteiden varustamiseksi turvallisuustekniikalla ARA, RAY ym. Esim. automaattisen sammutuslaitteiston asennuskustannukset 60-70 euroa/m²; STM: vaikutus asumiskustannusten ja kuntien kustannusten kohoamiseen

Seurannan mittarit, osoittimet Poistumisturvallisuuskäytänteiden toimivuutta seurataan säännöllisesti SM:n toimesta

Velvoite YK:n yleissopimus art. 14

2. Tarkistetaan pelastussuunnitelman ohjeistus (a) valtakunnallinen toteutus (b) kiinteistö - ja asunto-osakeyhtiöiden turvallisuussuunnitelma vammaisten henkilöiden turvallisuutta ja pelastustoimia koskevilta osin

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt YM, STM (osallistutaan yhteistyöhön)

Ajoitus Uusi pelastuslaki voimaan v. 2011

Rahoitustarve Kiinteistöjen peruskorjausten yhteydessä turvallisuutta parantavan tekniikan rakentaminen on edullisempiaa kuin erillisenä toimenpiteenä. Lisärahoitusta on tarpeen suunnata tähän vaiheeseen (ARA, RAY)

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 14

3. Vahvistetaan kuntien paikallisen turvallisuussuunnittelun laajempi käyttöönnotto

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt STM (kunnallisen turvallisuussuunnitelman valmistelussa informoidaan "kenttää" vammaisten asukkaiden, mm. kehitysvammaisten asuminen huomioon ottamiseksi), YM

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Osa sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanoa

Seurannan mittarit, osoittimet Turvallisuussuunnittelun seurantatiedot

Velvoite YK:n yleissopimus art. 14

4. Toteutetaan hätäpuhelinpalvelu 112 myös tekstiviestipalveluna

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt LVM, STM (tuetaan tarvittaessa)

Ajoitus Toteutuksen aikataulu selviää myöhemmin

Rahoitustarve Resurssitarve selviää myöhemmin

Seurannan mittarit, osoittimet Toteutumisen seuranta

Velvoite YK:n yleissopimus, art.9, art.14;

5. Asumisen turvallisuuskysymyksien huomioimista (kodit, asumisyksiköt, laitokset jne.) vahvistetaan eri koulutustasoilla. Jatko- ja täydennyskoulutuksen, ohjauksen ja tiedotuksen keinoin vahvistetaan erityisesti sosiaali- ja terveysalan henkilöstön asumisturvallisuustietoutta.

Vastuuministeriö OPM/OPH, SM, STM (tarvitaan asukkaiden turvallisuustiedon lisäämistä - ohjelma yhteistyössä järjestöjen kanssa)

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Verkkomateriaalin käytön seuranta; sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutuksen toteutumisen seuranta

Velvoite YK:n yleissopimus art. 14

6. Tuetaan asuntojen ja asumisyksiköiden turvatekniikkatason nostoa (mm. automaattisten sammutusjärjestelmät ns. sprinklaus)

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus v. 2009 sprinklauksen selvitystyö on käynnissä

Rahoitustarve Rahoituspohjan vahvistamisen tarve (ARA, RAY, mahdollinen kohdennettu valtion avustus)

Seurannan mittarit, osoittimet SM seuraa säännöllisesti automaattisten sammutuslaitteistojen määrää erityisryhmien asumisessa

Velvoite YK:n yleissopimus, art.14

(vi) Yksilölliset asumisratkaisut

Toimenpide/toimenpiteet

1. Edistetään Vammaispalvelulain (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL) ja Erityishuoltolain (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta KVL) yhdistämistyötä Sosiaalihuoltolain uudistamisen yhteydessä

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus Hallituskausi 2007-2011 ja hallituskausi 2011-2015

Rahoitustarve Lisärahoitustarve, tarkennetaan myöhemmin

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaispalvelulaki täydennetty, Erityishuoltolaki kumottu

Velvoite HO 2007-2011; YK:n yleissopimus, art 19; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 10§

2. Edistetään vammaisten ihmisten asumisen kehittämistä ja yksilöllisiä asumisratkaisuja (esim. tuetaan suunnittelu- ja arkkitehtikilpailujen järjestämistä)

Vastuuministeriö YM

Muut keskeiset ministeriöt STM (Annetaan esteettömyysasiantuntemusta/THL-TUSO-asia)

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve N. 60 000 euroa esim. joka toinen vuosi (YM ; kustannusneutraalisti (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet kyllä/ei hankkeita

Velvoite YK:n yleissopimus art. 19; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

4.1.2. Perhe-elämä

(i) Oikeus elämään

Toimenpide/toimenpiteet

Selvitetään raskaudenkeskeytyksen perusteiden yhteensopivuus YK:n yleissopimuksen ao. artiklojen kanssa (Laki raskauden keskeyttämisestä)

Vastuuministeriö STM/Valvira raskauden keskeytyksiä koskevan selvityksen yhteydessä

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2009-2010

Rahoitustarve Ei erillisiä rahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Valmis selvitys

Velvoite YK:n yleissopimus art.10, art. 17 ;

(ii) Perheyhteyden turvaaminen ja oikeus parisuhteeseen

Toimenpide/toimenpiteet

Tiedotetaan palveluista ja tukitoimista ja ohjataan niiden järjestämistä niin, ettei runsaasti palveluja tarvitsevia vammaisia henkilöitä eroteta perheestään palvelutarpeen perusteella ja niin, ettei palvelujen ja tukitoimien tarve muodosta estettä parisuhteelle.

Vastuuministeriö STM (informaatio-ohjaus, THL/TUSO-asia henkilöstön koulutuksen osalta)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Kansalaispalautteen kerääminen

Velvoite YK:n yleissopimus art.23, PL 19.1 § ja 19.3 §

(iii) Oikeus vanhemmuuteen

Toimenpide/toimenpiteet

Saatetaan adoptiota koskeva ohjaus vastaamaan nykyaikaisen vammaispolitiikan periaatteita (Laki lapseksi ottamisesta)

Vastuuministeriö STM (informaatio-ohjaus, THL/ TUSO-asia henkilöstön koulutus)

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus Jatkuva. OM on on asettanut kesällä 2009 työryhmän valmistelemaan adoptiolainsäädännön uudistamista, ml. ohjaus ja valvonta. Työryhmän tehtävä päättyy 11/2010, HE 2011_

Rahoitustarve Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Kansalaispalautteen kerääminen

Velvoite YK:n yleissopimus art. 23,

4.1.3. Liikkuminen

Toimenpide/toimenpiteet

1. Valmistellaan ja toteutetaan vaikeavammaisten kuljetuspalvelut hallinnonalojen yhteistyönä niin, että vammaisten yksilöllinen oikeus liikkumiseen toteutuu.

Vastuuministeriö STM (STM, LVM ja Vammaisfoorumi etsii yhteistyössä ratkaisuja vaikeavammaisten kuljetuspalvelun ja esteettömän julkisen liikenteen integroimiseksi siten, että vaikeavammaisten henkilöiden oikeus liikkumiseen turvataan)

Muut keskeiset ministeriöt LVM

Ajoitus Hallitusohjelma 2015 >

Rahoitustarve Kustannusneutraali

Seurannan mittarit, osoittimet Vaikeavammaisten yksilöllinen liikkumisen mahdollisuudet on turvattu

Velvoite YK:n yleissopimus art.18, art.19;

2. Kehitetään auton hankintatukijärjestelmä

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt VM (autoveron palautuksen osalta)

Ajoitus Otetaan huomioon hallitusohjelman 2011-2015 valmistelussa

Rahoitustarve Lisärahoitustarve selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet Sisältyy hallitusohjelmaan 2011-2015

Velvoite YK:n yleissopimus art.18, art.19

4.1.4. Kommunikointi ja tiedonsaanti

(i) Tulkkauspalvelu; saatavuus, laatu ja riittävyys

Toimenpide/toimenpiteet

1. Siirretään tulkkauspalvelujärjestelmä kunnilta Kelalle siten, että huomioidaan palvelujen saatavuuden, laadun ja riittävyyden kehittämistyön jatkuminen (Vammaisten henkilöiden

tulkkauspalvelulaki, Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL).

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Tulkkauspalvelulaki tulee voimaan 1.9.2010, josta alkaen Kela vastaa tulkkauspalvelujärjestelmästä.

Rahoitustarve Kustannusneutraali + etätulkkauksen käyttöönottokustannukset

Seurannan mittarit, osoittimet Seuranta ja kehittäminen yhteistyössä eri osapuolten kanssa

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art. 21; PL 17§, 19.3§

2. Hallinnonalat ohjaavat tulkkauspalvelujen käyttöä toimialansa asiointitilanteissa siten, että vammaisten ihmisten tulkkauspalvelun eri menetelmien tarve huomioidaan koko laajuudessaan (viittomakieli, -kuulonäkövammaisten ja puhevammaisten henkilöiden tarvitsema tulkkaus)

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Tulkkauspalvelulain voimaantulon yhteydessä (1.9.2010) sekä jatkuvasti

Rahoitustarve Virkatyönä, ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Yhdenvertaisuussuunnittelun seuranta (SM)

Velvoite YK:n yleissopimus art 9, art.21; PL 17§, 19.3 §, Hallintolaki 2003/434

(ii) Tieto- ja viestintäteknologia osallisuuden vahvistajina

Toimenpide/toimenpiteet

1. Parannetaan tieto- ja viestintäjärjestelmien saatavuutta ja esteettömyyttä:

(a) Vammaisten ihmisten palvelut turvataan muuttuvassa teknologiaympäristössä (palvelut eivät ole sidottuja tiettyyn jakeluverkkoon).

(b) Uudessa tietoyhteiskuntastrategiassa otetaan huomioon vammaiset ihmiset tietoyhteiskunnan palvelujen käyttäjinä. Varmistetaan yhdenmukaisuus VAMPON ja Arjen tietoyhteiskuntastrategian välillä.

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt VM; kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Voi vaatia erillisrahoitusta, selvitettävä

Seurannan mittarit, osoittimet Palvelujen tarjonta, tietoyhteiskuntastrategian kirjaukset

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art.21; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; EU:n sähköisen viestinnän lakipaketti

2. Huomioidaan julkisen hallinnon sähköisten palvelujen kehittämistyössä palveluiden, esteettömyyden, saatavuuden, saavutettavuuden ja helppokäyttöisyyden näkökulmat (ValtIT- ja Kunta IT-toiminta, SADe-ohjelma, Suomi.fi, JHS-toiminta, Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan toiminta)

Vastuuministeriö VM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Jatkuvaa toimintaa

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21

3. Suomessa viedään eteenpäin ja hyödynnetään EU:n eInclusion-hankkeita ja aloitteita.

Varmistetaan, että ministeriöiden välinen koordinointi EU:n eInclusion-hankkeissa ja aloitteissa on selkeä ja ministeriöiden välinen yhteistyö toimivaa

Vastuuministeriö Selvitetään

Muut keskeiset ministeriöt STM, LVM

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Edellyttää omarahoitusosuutta

Seurannan mittarit, osoittimet Osallistuminen eri hankkeisiin (esim. määrä%), tulokset integroidaan kansallisiin järjestelmiin

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art.21; Lissabonin sopimus/Eurooppaneuvosto;i2010

4. Vuoden 2009 kunnallisvaaleissa saatujen kokemusten perusteella selvitetään sähköisen äänestyksen mahdollista kehittämistä. Mahdollisen kehittämisen yhteydessä otetaan huomioon vammaisten henkilöiden tarpeet parantaa mahdollisuuksia itsenäiseen äänestämiseen.

Vastuuministeriö OM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Asia vaatii kirjauksen hallitusohjelmaan

Rahoitustarve Auki

Seurannan mittarit, osoittimet Auki

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 21

5. Kehitetään digitaalisen äänikirja- ja oppimateriaalin saantia eri kouluasteilla mm. ohjeistuksen keinoin

Vastuuministeriö OPM (tulosohjaus, Celia Näkövammaisten kirjasto oppikirjatuotanto)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Jatkuva

Seurannan mittarit, osoittimet Tuotettujen oppikirjojen määrä + toimitukset (ostetut, lainatut)

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art. 21, VN:n selonteko vammaispolitiikasta

6. Edistetään hakeutumiseen ja oppimiseen liittyvien sähköisten palveluiden esteettömyyttä (oppijan palvelukokonaisuus, SADe-ohjelma). Tavoitteena on mahdollistaa vammaisten hakijoiden yhdenvertainen asema jo hakuprosessin alkuvaiheessa

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010-2013 ja eteenpäin

Rahoitustarve Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21

7. Edistetään vammaisten henkilöiden tietoisuutta puhelinpalveluista ja sähköisistä palveluista (esim. puhelinluettelopalvelut) sekä parannetaan palvelujen yhdenvertaista saatavuutta eri käyttäjäryhmille. Seurataan palvelujen kehitystä.

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt STM (vielä avoin)

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Voi vaatia erillisrahoitusta, selvitettävä

Seurannan mittarit, osoittimet Käyttäjryhmien kokemukset, hintakehitys

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art. 21

8. Kehitetään edelleen kirjastojen digitaalisia tiedostoja vammaiset käyttäjät huomioon ottavalla tavalla

Vastuuministeriö OPM(tulosohjaus, Celia Näkövammaisten kirjasto)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Jatkuva

Seurannan mittarit, osoittimet Digitoitun aineiston osuus kokoelmasta, omalainausten määrä

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art.21

(iii) Osallisuus tieto- ja viestintätekniisten ratkaisujen kehittämistyössä

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan vammaisten henkilöiden laaja-alaisen asiantuntijuuden mukana olo tieto- ja viestintätekniikan sekä sähköisen viestintäkentän kehittämis- ja toimeenpanotyössä

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Osallisuus työryhmissä

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art.21; EU:n sähköisen viestinnän lakipaketti

(iv) Sähköisten palveluiden esteettömyys ja saavutettavuus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Parannetaan televisio-ohjelmien esteettömyyttä (a) parannetaan television lisäpalvelujen saatavuutta (mm. kuulovammaistekstitys, äänitekstitys, viittomakieliset palvelut, kuvailutulkkaus)

(b) parannetaan yleisön tietoisuutta televisiotarjonnan lisäpalveluista

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus AV-direktiivin implementointi ja tv-ohjelmien tekstityksestä annetun asetuksen voimaansaattaminen v. 2010 keväällä

Rahoitustarve Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Tv-ohjelmien tekstityksen, äänityksen ja viittomakielisten palveluiden määrä

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art.21, art.30; EU:n AVMS-direktiivi

2. Viestintäpolitiikan esteettömyyden seuranta kehitetään:

(a) Laaditaan esteettömyyttä mittaavia indikaattoreita yhdessä alan kanssa

(b) Seurataan esteettömyyden kehittymistä viestintäpolitiikan alalla

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Mittaristo kehitetty vuoden 2010 aikana, seuranta on jatkuvaa

Rahoitustarve T&K rahoituksesta

Seurannan mittarit, osoittimet Indikaattorit kehitetty vuoden 2010 aikana, otettu käyttöön 2011 alkaen

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art.21, art.30; EU:n AVMS-direktiivi

4.2. YHTEISKUNNALLINEN OSALLISUUS JA OSALLISTUMINEN

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Yhteiskunnan kaikilla jäsenillä on oikeus osallisuuteen ja kansalaisvaikuttamiseen. Äänestäminen, vaaleissa ehdokkaaksi asettuminen, päätöksenteko, oman tahdon ja mielipiteen ilmaisu samoin kuin etujen valvonta ovat keskeisiä yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotoja. Kaikkien kansalaisten oikeudet yhteisten asioiden hoitoon ja kehittämiseen taikka oman tahdon ja mielipiteen kuulluksi tuleminen eivät kuitenkaan ole toteutuneet käytännössä yhdenvertaisesti. Vammaiset ihmiset ovat aliedustettuina yhteiskunnallisessa toiminnassa. Myöskin vammaisten ihmisten oikeustoimikelpoisuuden toteutumisessa on puutteellisuutta. Yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisessa kaikille käyttökelpoiset, esteettömät, saavutettavat ja turvalliset palvelut ovat keskeisiä. Erityispalvelujen merkitys vammaisten henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden mahdollistajina on myös suuri. Niitä tarvitaan silloin kun palveluita ei ole mahdollista saada yleisinä palveluina. Erityispalvelut ovat edenneet merkittäväällä tavalla viime vuosina. Haasteena on varmistaa yleisten palvelujen esteettömyys, saatavuus ja toimivuus samoin kuin erityispalvelujen saatavuus, tehokas toimeenpano ja laatu maan eri puolilla.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Suomalaisen yhteiskunnan tulee heijastaa jäseniensä monimuotoisuutta ja tukea kaikkien kansalaisten yhteiskunnallisten oikeuksien ja osallisuuden toteutumista. Vammaisten ihmisten oman mielipiteen ja oman tahdon esille tulemistä on usein tarpeen tukea, sitä tulee noudattaa niin pitkälle kuin mahdollista. Vammaisten lasten samoin kuin ikäihmisten osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksien toteutumiseen yhteiskunnassa tulee jatkossa kiinnittää aiempaa suurempaa huomiota. Tavoitteena ovat esteettömät ja saavutettava asuin- toiminta- ja elinympäristöt ja rakennukset samoin kuin toimivat kommunikaatio-, viestintä-, liikenne- ja liikkumisjärjestelyt ja

osallisuutta tukevat erityispalvelut ja tukitoimet. Nämä yhdessä luovat ulkoiset edellytykset yhteiskunnalliselle toiminnalle ja kansalaisvaikuttamiselle.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Yhteiskunnallisen toiminnan ja päätöksenteon yhdenvertaisuuden toteutumisesta myös käytännössä, edunvalvontajärjestelmien vahvistamisesta ja perustuslain mukaisia oikeuksia rajoittavien yhtenäisten säännösten valmistelusta vastaavat keskeisesti OM:n, STM:n samoin kuin YM:n ja LVM:n hallinnonalat joko yksin taikka yhteistyössä toisten hallinnonalojen kanssa

4.2.1. Kansalaisoikeudet

(i) Äänestys ja ennakoäänestys ; äänestysprosessin esteettömyys ja vaalisalaisuuden turva Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan äänestystilojen esteettömyys ja saavutettavuus ohjeistuksella ja sen toteutumista seuraten. Ohjeistetaan ja varmistetaan, että äänestyspaikalla tapahtuva äänestys on aina ensisijainen toissijaiseen eli kotiaäänestykseen nähden

Vastuuministeriö OM

Muut keskeiset ministeriöt YM, LVM

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art 12, art.19, art 21; PL 6§, 14§

4.2.2. Oikeustoimikelpoisuus

(i) Edunvalvontajärjestelmän kehittäminen

Toimenpide/toimenpiteet

Edunvalvontajärjestelmään liittyvän lainsäädännön kehittämisessä otetaan huomioon myös vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen (Holhoustoimilaki)

Vastuuministeriö OM

Muut keskeiset ministeriöt STM (antaa tarvittaessa tukea OM:lle asian selvittämiseksi)

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art.12, art. 19, art. 21; PL 6§

4.2.3. Tahdosta riippumattomat toimenpiteet

Toimenpide/toimenpiteet

Valmistellaan perustuslain mukaisten oikeuksien rajoittamista koskevat yhtenäiset säännökset, ns. pakkotoimet (Useat lait)

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus Toteutetaan hallituskaudella 2011-2015. Sosiaali- ja terveydenhuollon rajoitustoimenpiteistä on valmisteilla yhtenäiset säännökset.

Rahoitustarve Lisärahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Lain voimaantulo

Velvoite YK:n yleissopimus art.12, art. 19, art. 21, HO 2007-2011

4.2.4. Erityispalvelut ja tukitoimet osallisuuden tukena

Toimenpide/toimenpiteet

1. Ohjataan henkilökohtaisen avun toimeenpano, erityisesti huomioidaan avun sisällöt ja järjestämistavat (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, VPL henkilökohtainen apu)

Vastuuministeriö STM (THL-tulossopimus)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2009 alkaen jatkuva

Rahoitustarve Ei lisärahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaispalveluiden sähköinen käsikirja (THL www.sosiaaliportti.fi)

Velvoite YK:n yleissopimus art.10, art.14, art.16, art.17, art.18, art.19, art.20, art. 22; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

2. Varmistetaan vammaispalvelujen laatu ja yhdenvertainen saatavuus maan eri puolilla, seurataan lainsäädännön toteutumista, epäkohtiin puututaan. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL ja Laki kehitysvammaisten erityishuollosta KVL)

Vastuuministeriö STM (THL TUSO-asia/Vammaispalvelujen laadun ja saatavuuden seuranta)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaispalveluiden sähköinen käsikirja (THL www.sosiaaliportti.fi)

Velvoite VN:n selonteko vammaispolitiikasta; YK:n yleissopimus art. 31; PL 6 §, 19.1 § ja 19.3. §

3 Ohjataan kuntia toteuttamaan Vammaispalvelulain mukainen palvelusuunnittelu (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista VPL)

Vastuuministeriö STM (THL tulossopimus)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillisrahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaispalveluiden sähköinen käsikirja (THL www.sosiaaliportti.fi) ja Tikesos-hankkeen jatkotyönä palvelusuunnitteluun tuotettu tiedonkeruun instrumentti

Velvoite VN:n selonteko vammaispolitiikasta, VPL

4.3. RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Vammaiset kansalaiset/kuntalaiset voivat käyttää vain osaa yhteiskunnan palveluista ja osallistua vain osaan toiminnoista rakennusten ja niiden ympäristön esteellisyyden ja saavuttamattomuuden vuoksi. Ympäristön esteellisyys muodostuu portaista, eri pintojen tasoeroista esim. jalkakäytävän ja liikenneväylän välillä. Epätasainen katukivetys hankaloittaa liikkumista samoin kuin vaikeakulkuinen maasto. Vammaisten ihmisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia heikentäviä ja pahimmassa tapauksessa estäviä voivat olla niin asumisen-, koulun- ja muun oppilaitoksen-, työpaikan-, julkisten ja yksityisten palvelujen-, liikenteen-, urheilun-, kulttuurin ja muiden vapaa-ajan tilojen lähiympäristöt.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Asuin- ja elinympäristöjen suunnittelulla, toteuttamisella ja niitä tukevilla säädöksillä voidaan merkittävästi helpottaa elämän sujumista, tukea vammaisten ihmisten yhteiskunnallista osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Tavoitteena onkin rakennetun ympäristön esteettömyyden ja saavutettavuuden tason nosto. Samalla parannetaan ympäristön käytettävyyttä ja vahvistetaan yhteiskunnan kestävä kehitystä. Tavoitteena on rakennuskannan, erityisesti koko asuntokannan esteettömyys eli uustuotannon esteettömyyden tehostaminen ja olemassa olevan rakennuskannan esteettömyystason nosto korjausrakentamisen yhteydessä.

Jatkossa keskeistä on vahvistaa kaikille sopivan suunnittelun (Design for All - DfA- ja ns. Universal design) periaatteiden käyttöönottoa ja tukea rakennusalan eri ammattiryhmien osaamista järjestelmällisen koulutuksen keinoin. EU:n valmisteilla oleva yhdenvertaisuusdirektiivi tulee velvoittamaan suunnittelua ja suunnittelijoita. Sen mukaisesti kiinteistöt ja toimitilat suunnitellaan ja toteutetaan kaikille sopivina siten, että ne sellaisinaan taikka kohtuullisen mukautuksen keinoin vastaavat myös vammaisten asukkaiden ja heidän perheidensä yksilöllisiä tarpeita.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Uusien rakennusten, samoin kuin olemassa olevan rakennuskannan esteettömyyden ja saavutettavuuden eteenpäinviennistä ja lähiympäristöjen esteettömyyden kehittämisestä vastaa YM:n hallinnonala, usein yhteistoiminnassa eri ministeriöiden kanssa, jotka linjaavat kehittämistyötä oman hallinnonalansa puitteissa. Esteellisten kiinteistöjen ja toimitilojen korjaamisesta ja uusien esteettömyyden toteuttamisesta vastaa kuitenkin kiinteistön omistaja. Ministeriöillä taikka muilla valtion viranomaisilla on vaikutusmahdollisuuksia oman hallinnonalansa kiinteistöjen esteettömyyden varmistamiseen lähinnä uusien toimitilahankkeiden käsittelyvaiheessa samoin kuin avustuspäätöksien myöntöä harkittaessa.

4.3.1. Uudet rakennukset

(i) Rakennusten esteettömyys ja saavutettavuus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Otetaan huomioon kaikille sopivan suunnittelun periaatteet lainsäädännön kehittämisessä ja edistetään tulkintojen yhdenmukaistamista

Vastuuministeriö YM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010-2015 osana rakentamismääräyksiin ja muun rakentamisen ohjaukseen liittyvää viranomaistyötä

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Kyllä/ei ao. rakentamismääräyksen uudistamisessa

Velvoite YK:n yleissopimus art 9, art 19; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa)

2. Tehostetaan uustuotannon esteettömyys- ja saavutettavuustavoitteiden toteutumista

Vastuuministeriö Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin, käytettävissä olevan keinovalikoiman puitteissa (mm. rahoitus- ja ohjauskeinot)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010-2015 ja eteenpäin

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Esteettömyys kriteerinä

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art 19; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa)

3. Vahvistetaan kuntien kaikille sopivan suunnittelun osaamista rakennustoimessa ja eri hallintokunnissa mm. kilpailu- ja hankintalakiin soveltamisessa

Vastuuministeriö TEM (Kilpailuttaminen ja hankinnat ?)

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art 9, art 19,

4. Edistetään esteettömyyden uusia innovatiivisia ratkaisuja (esimerkiksi Innokylä-hanke)

Vastuuministeriö TEM (Esim. Tekesin ohjelmien kautta ?)

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus 2010-2015 ja eteenpäin

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet
Velvoite YK:n yleissopimus art. 9

4.3.2. Korjausrakentaminen, olemassa oleva rakennuskanta

(i) Olemassa olevan rakennuskannan esteettömyys ja saavutettavuus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Korjataan esteelliset toimitilat eri hallinnonaloilla. Tavoitteena on yhteiskunnallisen osallisuuden mahdollistavat esteettömät ja saavutettavat tila-, rakennus- ja lähiympäristöratkaisut

Vastuuministeriö Kaikki ministeriöt oman hallinnonalansa osalta

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2020, yhteinen aikatavoite kaikille hallinnonaloille (toimitilat kartoitetaan esteettömyysnäkökulmasta ; korjauksia tehdään suunnitellusti ja vaiheittain)

Rahoitustarve Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet Korjausrakentamisen seuranta

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, F1-määräykset

2. Edistetään kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden mukaisten menetelmien käyttöönottoa korjausrakentamisessa

Vastuuministeriö YM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Hankkeita ja toimenpiteitä kyllä/ei

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9

3. Edistetään esteettömyyskartoitusten kehittämistä ja käyttöä

Vastuuministeriö YM

Muut keskeiset ministeriöt STM (osallistuminen esteettömyystyöhön ja asioinnin esteettömyysluokitus)

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Mahdollinen t&k rahoitus 50 000euroa/vuosi (YM); kustannusneutraali (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet Hankkeita/ toimenpiteitä kyllä/ei

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9

4. Toteutetaan valtioneuvoston periaatepäätös korjausrakentamisesta kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden mukaisesti (mm. ikääntyneiden vammaisten henkilöiden asuinolojen parantaminen ja esteettömyyden edistäminen; kiinteistönpidon välineiden kehittäminen, taloudellisten ohjausvälineiden kehittäminen; kuntien rooli rakennetun ympäristön laadun kehittäjinä; korjausrakentamisen viranomaisohjauksen kehittäminen; korjaamista ja ylläpitoa koskevan tiedon saatavuuden ja korjausneuvonnan edistäminen; korjausrakentamisen osaamisen lisääminen ja viestintä).

Vastuuministeriö YM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Seurannan mittarit, osoittimet Hankkeita/toimenpiteitä kyllä/ei

Velvoite YK:n yleissopimus art.9; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa); korjausrakentamisen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma

4.3.3. Kiinteistöjen ja toimitilojen hankinta

Toimenpide/toimenpiteet

1. Varmistetaan hankittavien toimitilojen esteettömyys, turvallisuus ja saavutettavuus (Hankintalaki, hyvä soveltaminen)

Vastuuministeriö Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art 19

2. Tulevan EU:n yhdenvertaisuusdirektiivin kansallisessa toimeenpanossa huomioidaan kiinteistöjä ja toimitiloja koskeva ohjeistus ja selkiytetään direktiivin tulkinnanvaraisia käsitteitä kuten

"kohtuullinen mukautus", "kohtuuton rasitus" ja "ennakoiden" (EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi/valmistelussa)

Vastuuministeriö OM ja YM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Direktiivin voimaantulosta alkaen

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa); YK:n yleissopimus art. 9

4. 4. LIIKENNEPALVELUT

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Vammaisilla henkilöillä ei käytännössä ole samassa määrin kuin muilla kansalaisilla liikkumisen mahdollisuuksia taikka vapautta valita kulloiseenkin tilanteeseen sopivinta liikennevälinettä.

Liikennepalvelujen esteellisyyden taikka saavuttamattomuuden vuoksi yhdenvertaisuuden periaate toteutuu monesti vain jossain määrin. Liikennepalvelujen käytössä tarpeellisen avun puuttuminen tai epätietoisuus sen saatavuuden estävät vammaisten henkilöiden itsenäisen ja turvallisen matkanteon ja siten osallistumisen yhdenvertaisesti muiden kanssa yhteiskunnan toimintoihin.

EY:n valmisteilla olevien eri liikennevälineiden esteettömyyttä ja avunsaantia koskevien asetusten kansallisella toimeenpanolla taataan esteettömyyden ja avunsaannin vähimmäistasot ja varmistetaan vankka pohja joukkoliikennepalvelujen laajentuvalla käytölle.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Liikkumisen yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja sujuvuutta voidaan merkittävästi parantaa nostamalla joukkoliikenteen esteettömyystasoa, kehittämällä säännöstöä ja sitä toimeenpanemalla. Tavoitteena onkin nykyistä esteettömämpi ja saavutettavampi joukkoliikenne ja samalla sen käyttömahdollisuuksien lisääminen. Tavoitteena on, että vammaiset ihmisten on yhä useammin mahdollista valita joukkoliikenne liikkumismuodoksi. Joukkoliikenteen esteettömyys tarkoittaa sekä liikennevälineiden, -informaation että -ympäristöjen esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Koko liikenneketju tulee saada toimivaksi. Se tarkoittaa yhtenäistä reitistöä, selkeitä väyliä ja riittävästi tilaa liikkua. Liikenneympäristöjen kaavoituksessa tarvitaan jatkossa lisää huomiota ns. liikenteen rauhoittamisen ratkaisuille. Esteettömyyden ohella avunsaannin organisointi ja vakiinnuttaminen on keskeinen toimenpide kaikissa eri liikennemuodoissa.

Suomessa tavoitteellista esteettömyystyöskentelyä on mahdollista ja tärkeää toteuttaa kansallisista lähtökohdista ja tarpeista, joita ei aina voida sijoittaa vähimmäistasoon. Erityisesti linja-autoliikenteessä tulee varmistaa esteettömyystason kehittämistyön eteneminen ja avunsaannin mahdollisuuksien varmistaminen. Tavoitteena on varmistaa vammaisten ihmisten tosiasiallinen yhdenvertaisuus joukkoliikennevälineiden käyttäjinä. Asetusten toimeenpanon kansallinen valvonta on tarpeen toteuttaa järjestelmällisenä toimenpiteenä, erityisesti lentoliikenneasetuksen seuranta vaatii huomiota. Joukkoliikennepalvelujen ohella taksipalveluiden saavutettavuus- ja

turvalliskehitystä on tarpeen jatkaa niin, että niiden soveltuvuus myös vammaisille henkilöille voidaan jatkossakin varmistaa.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Joukkoliikennepalvelujen esteettömyystason nostosta, matkustajien avunsaannin organisoinnista ja taksiliikenteen soveltuvuuden kehittämistä sekä toimenpiteiden seurannasta vastaa keskeisesti LVM:n hallinnonala. YM:llä on keskeinen vastuu liikennevälineiden ympäristöjen esteettömyys- ja saavutettavuustason nostossa. EY parlamentin ja neuvoston asetuksien kansallisessa toimeenpanon keskeisenä vastuutahona on OM LVM:n ohella.

4.4.1. Joukkoliikennevälineiden toimivuus

(i) Joukkoliikennevälineiden esteettömyys

Toimenpide/toimenpiteet

Edistetään joukkoliikennevälineiden teknistä esteettömyyttä täytäntöönpanemalla yhteisölaissäädännössä määritellyt tekniset määräykset sekä huomioidaan kansallisista tarpeista lähtevät kehittämis- ja valvontatoimenpiteet rautatie- ja linja-autoliikenteessä

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus Vireillä 2009, jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Yhteisölaissäädäntö tarkemmin?

(ii) Joukkoliikenneinformaation esteettömyys ja monikanavaisuus

Toimenpide/toimenpiteet

Kehitetään kaikkien liikennevälineiden esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi joukkoliikenneinformaation esteettömyyttä ja monimuotoisuutta siten kuin yhteisölaissäädäntö edellyttää (kuulutukset, näyttötaulut, reittiopasteet jne). sekä huomioidaan kansallisista tarpeista lähtevät kehitys- ja valvontatarpeet

Vastuuministeriö LVM/hallinnonala

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Vireillä 2009, jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Yhteisölaissäädäntö tarkemmin? YK:n yleissopimus art. 9, art 18, art 19, art 20, art 21, VN:n selonteko vammaispolitiikasta;

4.4.2. Matkustajien oikeudet eri liikennemuodoissa

(i) Lentoliikennepalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan lentoliikenteen avun toimivuus kansallisesti; asetuksen toimeenpano ja koordinaatio (EY:n parlamentin ja neuvoston antama vammaisten lentomatikustajien oikeuksia koskeva asetus). Avun toteutumista käytännössä seurataan myös kansallisesti.

Vastuuministeriö LVM (IH, turv.virasto on valvova viranomainen)

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus 2009, jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite EY:n vammaisten lentomatikustajien oikeuksia koskeva asetus; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art 20; PL 6,§, 9§

(ii) Linja-autoliikennepalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan linja-autoliikennepalveluiden avun toimivuus kansallisesti; asetuksen toimeenpano ja koordinaatio (Komission ehdotus EY:n parlamentin ja neuvoston asetukseksi matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä) Avun toteutumista käytännössä seurataan myös kansallisesti. Vastuuministeriö LVM ja OM (asetuksessa määritellään vastuutahot. LVM vastaa ko. lainsäädännön valmistelusta, ei ole valvonnasta vastaava viranomainen).

Muut keskeiset ministeriöt STM

Ajoitus EU:n ehdotuksen käsittely alkanut v. 2009, jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite EU:n komission ehdotus asetukseksi matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä: oikeus matkustaa, avustamisvelvollisuus; Joukkoliikennelakiuudistus (kilpailuttamisessa otettava huomioon esteettömyys); YK:n yleissopimus art.18, art. 19, art 20; PL 6§, 9§

(iii) Rautatieliikennepalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan rautatieliikennepalveluiden avun toimivuus kansallisesti; asetuksen toimeenpano ja koordinaatio (ns. EY:n Rautievastuuasetus) Avun toteutumista käytännössä seurataan myös kansallisesti.

Vastuuministeriö OM (vastuutahot määrätty asetuksessa)

Muut keskeiset ministeriöt LVM

Ajoitus Rautatievastuuasetus tulee voimaan 3.12.2009, jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite EY:n rautatievastuuasetus: oikeus matkustaa, avustamisvelvollisuus; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art 20; PL 6§, 9§

(iv) Vesiliikennepalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan vesiliikennepalveluiden avun toimivuus kansallisesti; asetuksen toimeenpano ja koordinaatio (Komission ehdotus EY:n Parlamentin ja neuvoston asetukseksi matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä) Avun toteutumista käytännössä seurataan myös kansallisesti.

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite EU komission ehdotus matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä: oikeus matkustaa, avustamisvelvollisuus; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art 20; PL 6§,9§

4.4. 3. Taksiliikenne

Toimenpide/toimenpiteet

Kehitetään edelleen taksipalveluiden saavutettavuutta ja turvallisuutta niin, että ne soveltuvat myös vammaisille henkilöille (a) ohjataan lupaviranomaisia taksiliikennelain tavoitteiden saavuttamisessa, (b) pannaan täytäntöön uusi kuljettajakoulutus, (c) parannetaan taksikaluston turvallisuutta pyörätuolissa matkustavalle (Taksiliikennelaki, asetus taksikaluston esteettömyydestä).

Vastuuministeriö LVM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Taksiliikennelaki, asetus taksikaluston esteettömyydestä; YK:n yleissopimus art. 18, art. 19, art. 20;

4.5. KOULUTUS JA OPISKELU

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Vammaiset lapset ja nuoret käyvät koulua ja opiskelevat yhdessä ikätovereiden kanssa.

Lähtökohtana on yhteisopetuksessa toteutettavat, yhdenvertaiset mahdollisuudet koulunkäyntiin, koulutukseen ja ammatin hankintaan. Tätä lähikoulu- ja inklusioperiaatteen mukaista koulutuspolitiikkaa on Suomessa toteutettu pääsääntöisenä toimintamuotona 1980-luvun alkupuolelta lähtien.

Vammaisten nuorten peruskoulun jälkeiseen koulutukseen pääsy ei toteudu vielä kaikilta osin yhdenvertaisuuden tavoitteiden mukaisesti. Eroja on sekä koulutusasteiden ja -alojen, samoin kuin paikkakuntien välillä. Vaikeudet ovat suurimmat kaikkein vaikeimmin vammaisilla nuorilla.

Vammaisten nuorten ensisijainen koulutusväylä on ammatillinen koulutus, heikommin toteutuvat toistaiseksi lukio- ja korkeakouluväylät. Ammatillinen erityisopetus toteutetaan ensisijaisesti ammatillisissa oppilaitoksissa. Kaikkein vaikeimmin vammaisten nuorten koulutuksen järjestämisvastuu on ammatillisilla erityisoppilaitoksilla, jotka toimivat myös erityisopetuksen osaamiskeskuksina. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten koulutus on viime vuosina ollut ammattikoulutuksen painopisteenä. Koulutuksellista tasa-arvoa ja koulutukseen pääsyä on laajennettu, huomiota on kiinnitetty erityisopetuksen laadullisiin kysymyksiin. Pisimmällä yhdenvertaisuuden toteuttamisessa ollaan peruskoulussa, mutta myös tässä koulumuodossa osallisuuden ja yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisessa on puutteita.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Nuorten mahdollisuudet omatoimisuuteen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen laajenevat oleellisesti kouluttautumisen avulla. Vammaisten lasten, nuorten samoin kuin aikuisten koulutusmahdollisuudet tuleekin turvata eri elämänvaiheissa esiopetuksesta peruskouluun, toisen ja korkeasteen opintoihin sekä elinikäiseen oppimiseen.

Yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteuttamisessa keskeisiä ovat koulu- ja opiskelurakennusten, oppimis- samoin kuin lähiympäristöjen esteettömyys- ja saavutettavuustason nosto, riittävät mukautustoimet, esim. oppimateriaalin saatavuus pistekirjoituksella, uuden teknologian mahdollistamat lukuohjelmat, tekstitys sekä riittävät, yksilölliset ja oikea-aikaiset palvelut, mm. tulkki- ja kuljetuspalvelut ja koulunkäyntiavustajan tuki ja apu. Kotoa kouluun/opiskelupaikkaan ja takaisin ulottuvan matkan tulee kaikilta osiltaan olla toimiva ja turvallinen.

Koulunkäynnin sujumisen tiellä olevien esteiden tunnistaminen ja ratkaisut niiden poistamiseksi vaativat yhteistyötä koulun ja lapsen perheen välillä erityisesti peruskouluasteella. Sekä koulun että perheen tukea ja kannusta tarvitaan ehkä tavallistakin enemmän, jotta vammaisen lapsi ja nuori jatkaisi koulunkäyntiään peruskoulun jälkeen ja valmistuisi ammattiin. Koulutuksen ja opiskelun nivelvaiheessa annetun tuen taikka sen toteutumattomuuden vaikutukset nuoren elämään voivat olla

vuosikymmenten mittaiset. Koululaitoksen tulee panostaa erityisesti vammaisten nuorten saattamiseen peruskoulun ja toisen asteen opiskelun nivelvaiheen yli. Ammatillisen koulutuksen mahdollisuuksia tarjota myös vammaisille nuorille nykyaikaisen työelämän vaateisiin vastaavaa ammatillista koulutusta on jatkossa edelleen tarpeen kehittää ja monipuolistaa. Samoin vammaisten nuorten koulutusväylää lukioihin ja korkeakouluihin on tarpeen edelleen tukea korjaamalla esteellisiä ympäristöjä ja varmistamalla opiskelumateriaalin ja opiskelun kannalta tarpeellisten palvelujen saanti. Lisäksi vammaisille nuorille ja aikuisille henkilöille tarvitaan lisää jatko- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksia. Myös kansainvälisten vaihto- ja harjoitteluohjelmien tulee jatkossa olla vammaisten nuorten saavutettavissa yhdenvertaisesti muiden ikätoverien kanssa niin lukio-, ammatti- kuin korkeakoulutasolla.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Koulutuksen toteuttaminen ja kehittäminen siten, että kaikilla kansalaisilla eri ikäkausina on yhtäläiset mahdollisuudet koulutuksen ja opiskelun avulla vahvistaa yhteiskunnallista osallisuuttaan ja itsenäisyyttään, on ensisijaisesti OPM:n hallinnonalan vastuu-aluetta. Monelta osin työtä tehdään yhdessä STM:n ja TEMin samoin kuin VM:n hallinnonalojen kanssa.

4.5.1. Peruskouluopetus

(i) Perusopetuksen laatu

Toimenpide/toimenpiteet

Seurataan ja arvioidaan perusopetuslain muutosten sekä valtionosuusjärjestelmän uudistamisen vaikutuksia vammaisten lasten ja nuorten opetuksen ja tukipalveluiden laatuun ja saatavuuteen (Perusopetuslaki)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt VM

Ajoitus Perusopetuslaki voimaan syksyllä 2010 (tavoite). OPH käynnistää kuntien ohjeistuksen valmistelun syksyllä 2009

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Erityisopetuksen strategia; YK:n yleissopimus art. 24; PL 16§

(ii) Tukitoimet; mm. harvinaisten vammaryhmien huomioiminen

Toimenpiteet

1. Vahvistetaan perusopetuksen tukitoimien tarpeen tunnistamista mm. opetus- ja muun henkilöstön koulutuksen keinoin; varmistetaan tarpeen mukaisten toimien käynnistäminen

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Käynnistetään 2010

Rahoitustarve Selvitetään rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 24

2. Parannetaan perusopetuksen oppimisympäristöjen esteettömyyttä, toteutetaan tarpeelliset mukautustoimet suunnitelmallisesti (mm. pistekirjoitus-, ja digitaalinen materiaali, tulkkaus, ml. kuvailutulkkaus jne.)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Erityisopetuksen strategia; YK:n yleissopimus art. 9, art 21, art. 24

3. Kehitetään vammaisten oppilaiden aamu- ja iltapäivätoimintaa lähikoulu- ja inklusio-periaatteiden mukaisesti. (Perusopetuslaki)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Perusopetuslaki; Erityisopetuksen strategia; YK:n yleissopimus art. 9, art 21, art. 24

(iii) Kouluttautumiseen kannustaminen

Toimenpide/toimenpiteet

Tuetaan opinto-ohjauksen ja ammatinvalinnan keinoin vammaisten nuorten kouluttautumista; tuetaan oppilasta opetuksen nivelkohdissa; selkiytetään yhteistyökysymyksiä oppilaitosten ja työelämän välillä mm. ohjeistuksella

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt TEM

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; Erityisopetuksen strategia

4.5.2. Lukio-opetus

(i) Tukitoimet; mm. harvinaisten vammaryhmien huomioiminen

Toimenpide/toimenpiteet

Parannetaan lukio-opiskelussa tarvittavien avustaja- ja tukipalvelujen saatavuutta ja selkiytetään palvelujen tuottamisvastuita

Vastuuministeriö STM, OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Vaikeavammaiset lukiolaiset saavat opiskelussa tarvitsemansa avun ja tuen

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art.24

(ii) Kouluttautumiseen kannustaminen

Toimenpide/toimenpiteet

1. Edistetään opiskelumahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä lukiokoulutuksessa; tuotetaan esteetöntä opiskelijavalintaa koskeva suositus ja opas.

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt STM

Ajoitus 2010-2011

Rahoitustarve Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet Suositus ja opas tuotettu

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; PL 6§, 16§

2. Varmistetaan, että kansainväliset vaihto-ohjelmat ovat vammaisten lukiolaisten saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa (tarvittavat mukauttamistoimenpiteet jne.)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Käynnistetään heti

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitustarvetta
Seurannan mittarit, osoittimet
Velvoite YK:n yleissopimus art. 21, art.24;

4.5.3. Ammatillinen koulutus

(i) Tukitoimet

Toimenpide/toimenpiteet

Edistetään opiskelumahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä ammatillisessa koulutuksessa; tuotetaan esteetöntä opiskelijavalintaa koskeva suositus ja opas

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt STM

Ajoitus 2010-2011

Rahoitustarve Selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet Suositus ja opas tuotettu

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art 21, art. 24, Laki ammatillisesta koulutuksesta

(ii) Kouluttautumiseen kannustaminen, työelämään pääsyn tukeminen

Toimenpide/toimenpiteet

1. Opinto- ja ammatinvalinnan ohjauksella tuetaan vammaisten nuorten koulutukseen ja työelämään hakeutumista. Vahvistetaan ammatillisen erityisopetuksen työelämäyhteyksiä. Parannetaan ammatillisen opetuksen tuottaman osaamisen tunnettavuutta vammaisten nuorten työllistymisen tukemiseksi.

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt TEM

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24

2. Varmistetaan, että kansainväliset ammatillisen opetuksen vaihto-ohjelmat ovat vammaisten nuorten saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa (korvaukset, tarvittavat mukauttamistoimenpiteet jne.)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 21, art.24;

4.5.4. Korkeakouluopetus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Korkeakoulut arvioivat ja kehittävät opiskelijavalinnan ja opiskelun esteettömyyttä ja yhdenvertaisuuden toteutumista osana laatu- ja arviointijärjestelmiään . Näin voidaan tukea vammaisten nuorten siirtymistä lukioista korkeakouluihin nykyistä paremmin(Yliopistolaki, korkeakoululaki)

Vastuuministeriö OPM/ korkeakoulut

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; PL 6§, 16½

2. Varmistetaan, että kansainväliset vaihto-ohjelmat ovat vammaisten korkeakouluopiskelijoiden saatavissa yhdenvertaisesti muiden kanssa (korvaukset, tarvittavat mukauttamistoimenpiteet jne.)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillistä rahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 21, art. 24

4.5.2. Elinikäinen oppiminen

Toimenpide/toimenpiteet

1. Kehitetään vapaan sivistystyön esteettömyyttä ja saavutettavuutta (Laki vapaasta sivistystyöstä)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, 12, art. 19, art. 24, PL 16§

2. Tuetaan vammaisten ihmisten mahdollisuuksia osallistua jatko-, täydennys- ja uudelleen kouluttautumiseen

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt TEM, STM (Tuki vammaispalvelujen kautta, esim. eläkkeeltä opiskeluun ja työelämään siirtyminen)

Ajoitus 2009-2011, SATA-komitean jatkotyöskentely

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 21; EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi (valmistelussa); PL 16§,

4.6. TYÖ

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Työelämän ulkopuolella on paljon ihmisiä, myös vammaisia ihmisiä, joilla on halu työskennellä. Vammaisille nuorille erityisen vaikeaa on ensimmäisen työpaikan löytäminen ja työllistymisuran käynnistäminen. Uhkana onkin työttömyyden jääminen pysyväksi tilaksi. Vammaisten henkilöiden työllisyysaste on merkittävästi alhaisempi kuin vammattomien ikätovereiden. Heidän työllistymisensä avoimille työmarkkinoille joko suoraan taikka työvoimapolitiisin toimenpitein tuettuna ei ole edennyt toivotulla tavalla. Taloudellisista suhdanteista riippumatta vammaisten henkilöiden työllistyminen eri ikäkausina on vaikeampaa kuin muiden kansalaisten.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Työllistyminen ja työnteko ovat työikäisten kansalaisten yhteiskunnallisen osallisuuden ja taloudellisen itsenäisyyden keskeinen edellytys. Työ tarjoaa ihmisille mahdollisuuksia rakentaa omaa hyvinvointia. Lähtökohtana on vammaisten ihmisten työllistyminen avoimille työmarkkinoille. Työllistymisen esteitä voidaan poistaa ja lieventää monialaisella, uusia keinoja etsivällä, kohdistetulla ja tarpeen mukaan portaittain etenevällä työvoimapolitiikalla. Keskeisiä keinoja ovat yksilöllinen ammatinvalinnan ohjaus ja neuvonta samoin kuin työ- ja opetushallinnon yhteistyö ja aktiivinen tuki nuoren työelämään kiinni pääsemiseksi. Ensimmäisen työpaikan saannin merkitys työuran avaajana on tärkeä. Tietopohjan monipuolistaminen ja hyvät kokemukset

vammaisista henkilöistä työntekijöinä tukevat työurien käynnistymistä, jatkuvuutta ja nousujohteista kehityskulkua. Kansainvälisten tehtävien vastaanoton niin kotimaassa kuin ulkomaillakin tulee olla mahdollista vammaisille työntekijöille yhdenvertaisesti muiden kanssa. Työpaikan löydyttyä tulee selvittää vammaisen työntekijän työpaikalla tarvitsemien yksilöllisten mukautustoimien ja palvelujen tarve sekä toteuttaa ne. Usein kyse on työympäristön saavutettavuuden parantamisesta ja esteettömyyden varmistamisesta. Työelämässä pysymisen ja jaksamisen tukena ovat toimiva, epäkohtiin puuttuva työterveydenhuolto ja tarvittaessa oikea-aikainen ammatillinen kuntoutus. Vaikeavammaisten yrittäjien toimeentulon hankkimista on mahdollista helpottaa kehittämällä nykyaikaisen yhteiskunnan ja ammattirakenteen tarpeisiin vastaavia keinoja.

Hyvin toimivilla työmarkkinoilla ajoittainen taikka osittainen työkyky ei voi olla este työnteolle. Päinvastoin, työmarkkinat, jotka sulkevat merkittävän osan inhimillisistä voimavaroista työelämän ulkopuolelle ei voida pitää tehokkaina eikä oikeudenmukaisina. Tavoitteena onkin tukea uudistuksia, joilla aktiivisia työnhaku- ja saantimahdollisuuksia työmarkkinoilla painotetaan enemmän kuin sosiaaliturvan varaan rakennettuja tulevaisuuden ratkaisuja. Nuorten vammaisten henkilöiden osa-aikatyön tarpeita taikka halukkuutta valita osa-aikatyö kokopäiväisen työn sijaan ei vielä tunneta kovin hyvin. Muiden maiden onnistuneista osa-aikatyöjärjestelyistä on käytettävissä esimerkkejä, jotka osaltaan voivat tukea kotimaisten työntekojärjestelmien edelleen kehittämistä. Innovatiivisia työvoimapolitiittisia toimenpiteitä, joilla työvoimaa jatkossa haetaan ja rekrytoidaan aiempaa ennakkoluottomammin tarvitaan. Vammaisten ihmisten työllistymistä tulee tukea myös käsitteitä ajantasaistamalla. Lainsäädännön termi "vajaakuntoinen" leimaa vammaisia ihmisiä, se ei kuvaa työkykyä oikealla tavalla ja on myös nykyaikaisen vammaispolitiikan vastainen.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Vammaisten niin kuin muidenkin kansalaisten työllistymisen ja työnteon laajasta kokonaisuudesta vastaa TEMin hallinnonala. Monilta osin tämä edellyttää yhteistyötä STM:n, OPM:n samoin kuin SM:n ja VM:n hallinnonalojen kanssa

4.6.1. Työllistyminen

(i) Tuetaan vammaisten henkilöiden työllistymistä avoimille työmarkkinoille

Toimenpide/toimenpiteet

1. Selvitetään uusien, innovatiivisten keinojen käyttöönottoa vammaisten ihmisten työllistymisen parantamiseksi (esim. aktiivituiki ensimmäisen työpaikan saamiseksi; ns. "työhönvalmentajan" toimenkuvan kehittäminen työllistymistäpahtumaan liittyvien eri elementtien kokonaisvaltaisen haltuunoton tueksi jne.)

Vastuuministeriö TEM

Muut keskeiset ministeriöt STM (esitetään tuetun työllistymisen mallin käyttöönottoa työkeskuksissa)

Ajotus Jatkuva (STM)

Rahoitustarve Kustannusneutraali (STM)

Seurannan mittarit, osoittimet Työkeskuksista siirtyy vammaisia henkilöitä avoimille työmarkkinoille (STM)

Velvoite YK:n yleissopimus art. 27; PL 6§, 18§

2. Vahvistetaan työ- ja elinkeinohallinnon alan työntekijöiden (keskeisesti TE-toimistot, ELYt) ja yhteistyökumppaneiden (työnantajat, yrittäjät) vammaispoliittista osaamista koulutuksen, tiedottamisen ja vaikuttamistyön keinoin; sisällytetään henkilöstökoulutukseen vammaispoliittisia toimia, jotka toteutetaan yhteistyössä vammaisjärjestöjen asiantuntijoiden kanssa

Vastuuministeriö TEM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaisten ihmisten työllistyminen, tukitoimien kohdentumisen seuranta

Velvoite YK:n yleissopimus art. 27; PL 6§, 18§

3. Valtiotyönantaja toimii päättäväisesti vammaisten henkilöiden syrjinnän estämiseksi sekä virkaan nimittämisen yhteydessä, palvelussuhteen kestäessä että palvelussuhteita päätettäessä

Vastuuministeriö VM/ Valtion työmarkkinalaitos

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaisia henkilöitä on palkattu ja otettu harjoittelijoiksi valtionhallinnon työpaikkoihin

Velvoite YK:n yleissopimus art. 27; PL 6§, 18§

(ii) Työllistymisen tukitoimet

Toimenpide/toimenpiteet

1. Selvitetään työnantajille kohdistetun ns. yhteisvastuupoolin käyttö ja potentiaali vammaisten ihmisten työllistymistä tukevana keinona. Samoin selvitetään työnantajien eläkevastuun ja vammaisten ihmisten työllistämisen suhdetta ja mietitään keinoja työllistymisen esteiden purkamiseksi.

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt TEM

Ajoitus 2009-2011 Sata-komitean jatkovalmistelussa on selvitetty keinoja vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi ja työllistymisen esteiden purkamiseksi

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Laadittu selvitys

Velvoite YK:n yleissopimus art. 27; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 18§

2. Selvitetään vammaisyrittäjien arvolisäveron huojennuksen korvaaminen suoralla tuella vammaisyrittäjille

Vastuuministeriö TEM (Perustetaan hallinnonalojen välinen työryhmä selvittämään asiaa), STM

Muut keskeiset ministeriöt VM

Ajoitus Otetaan huomioon hallitusohjelman 2011-2015 valmisteluissa

Rahoitustarve Lisärahoitustarve selvitetään

Seurannan mittarit, osoittimet Laadittu selvitys

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 27; VN:n selonteko vammaispolitiikasta; PL 18§, EU-sääteley

4.6.2. Työn tekeminen

(i) Mukautustoimet työpaikalla

Toimenpide/toimenpiteet

1. Uusitaan työolosuhteiden järjestämistuen ohjeistus ja selvitetään tuen rahoitusratkaisut.

Tavoitteena on tukea nykyaikaisessa työelämässä suoriutumista, mm. valaistusolosuhteet, hissit, wc:t, jne. (Asetus työolosuhteiden järjestämistuesta)

Vastuuministeriö TEM

Muut keskeiset ministeriöt YM, STM/Kela, SM

Ajoitus 2009 toteutetaan kysely TE-toimistoille työolosuhteiden järjestämistuen nykytilanteesta; 2010 valmistellaan säädösmuutokset

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Asetus uudistettu, ohjeet annettu

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art.21, art. 27;

2. Selkiytetään työolosuhteiden järjestämistuen ja kohtuullisen mukauttamisen suhde toisiinsa

(EU:n yhdenvertaisuusdirektiivi/ valmistelussa, Yhdenvertaisuuslaki)

Vastuuministeriö TEM

Muut keskeiset ministeriöt SM, STM

Ajoitus 2010

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 27; PL 6§, 17§

3. Vahvistetaan työtulkkauskeuksen asema vrt. opiskelutulkkaus (Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta)

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt TEM

Ajoitus Hallituskausi 2011-2015

Rahoitustarve Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Annettu Hallituksen esitys asiassa

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 27; PL 6§, 17§

4.6.3. Työhön liittyvä terminologia

Toimenpide/toimenpiteet

1. Asetetaan tavoitteeksi luopua vajaakuntoinen-termin käytöstä nykyaikaisen vammaispolitiikan periaatteiden vastaisena terminä kaikista säännöksistä, ohjeistuksesta ja tilastoinnista niiltä osin kun viitataan vammaisiin henkilöihin

Vastuuministeriö TEM

Muut keskeiset ministeriöt STM (Termin muuttaminen tulee rajoittaa työ- ja elinkeinohallinnon piiriin - useita perusteita)

Ajoitus 2015 mennessä

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite

4.7. TERVEYS JA KUNTOUTUS

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Vammaisten kansalaisten/kuntalaisten mahdollisuudet käyttää julkisen samoin kuin yksityisen terveydenhuollon palveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa toteutuvat vain jossain määrin.

Terveydenhuollon toimitilojen ja niiden ympäristön esteellisyys ja saavuttamattomuus, samoin kuin tarpeellisten palvelujen esim. tulkkauspalvelujen puute taikka väärä ajoitus voivat olla esteenä palvelujen sujuvalle ja turvalliselle käytölle. Myös perusterveydenhuollon vammaisuuteen liittyvän erityisosaamisen puutteellisuus saattaa heikentää terveydenhuoltopalvelujen käytön toimivuutta ja luotettavuutta. Erityislakien mukaisten palvelujen saatavuus ja toimivuus vaihtelevat paikkakunnittain ja myös vammaiset kansalaiset kohtaavat terveysterveysten palvelujen asuinpaikkasidonnaista eriarvoisuutta.

Kuntoutus vahvistaa vammaisten ihmisten omatoimisuutta kaikkina ikäkausina, tukee niin lasten kuin ikäihmisten osallisuutta, koulunkäyntiä, opiskelua, samoin kuin työelämään pääsyä, työssä jaksamista ja taloudellista itsenäisyyttä. Kuntoutuspalvelujen organisoimisen, vastuukysymysten epäselvyyden, palvelujen ajoituksen ja vaikuttavuustiedon niukkuuden haasteet näyttäytyvät ongelmallisina myös palvelujen käyttäjille. Samalla, kun kuntoutus on integroitunut osaksi yleisiä palveluja ja sosiaaliturvaa, on kuntoutus kokonaisuutena vammaisen henkilön näkökulmasta oma erikoistunut lohkonsa näiden järjestelmien sisällä. Vammaisen henkilön kuntoutuspolku muodostuu monen eri tahon palveluista ja etuuksista. Käytännön kuntoutustyössä eri

järjestelmien tehtävien ja toimintaperiaatteiden rajapinnat ja saumaton yhteensovitus ovat usein pulmallisia sekä kuntoutuksen ammattilaisille että palvelujen käyttäjille.

Vaikka odotusajat kuntoutukseen ja apuvälinetarpeiden arviointiin pääsyyn on säädetty vuonna 2005 hoitotakuulainsäädännön uudistuksen yhteydessä, kuntoutukseen pääsyä ja palvelujen tarpeen arviointia saattaa joutua odottamaan. Ongelmia on aiheuttanut myös Kelan kustantaman vaikeavammaisen henkilön lääkinnällisen kuntoutuksen päättyminen nykyisellään 65 vuoden iässä, jolloin järjestämisvastuu siirtyy julkiselle terveydenhuollolle.

Apuvälineiden tarve kasvaa ikääntyneiden, myös vaikeavammaisten määrän ja uuden teknologian mahdollisuuksien lisääntyessä. Apuvälineiden saatavuus on parantunut viime vuosina ja käytäntöjä ollaan yhtenäistämässä maan eri puolilla. Apuvälineisiin käytetään julkisessa terveydenhuollossa aikaisempaa enemmän rahaa. Kunnissa kaivataan kuitenkin vuonna 2003 annetun apuvälinepalvelujen laatusuosituksen ohjeistusta tarkempia suosituksia, myös tarvittaisiin yhtenäisiä valtakunnallisia kriteerejä sairaanhoitopiirien apuvälinetietojen keräämiseksi.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Terveydenhuollon toimin voidaan merkittävästi tukea ihmisten omatoimisuutta, elämänlaatua ja työelämässä jaksamista. Kaikilla kansalaisilla, myös vaikeavammaisilla henkilöillä on oikeus terveydenhuollon laadukkaisiin palveluihin, asianmukaiseen hoitoon ja terveydentilan seurantaan. Tähän kuuluu myös oikeus tulla kuulluksi samoin kuin oikeus osallistua omaa terveyttä tai hoitoa koskevaan päätöksentekoon. On tärkeää, että terveydenhuollon perus- samoin kuin erityispalvelujen toimitilojen esteettömyystasoa nostetaan niin, että ne ovat saavutettavia ja käyttökelpoisia myös eri tavoin vammaisille henkilöille. Jatkossa kommunikaatiomahdollisuuksien varmuuteen, erityisesti tulkin käyttöön ja monikanavaisen tiedotuksen varmistamiseen tulisi terveydenhuollon eri yksiköissä panostaa siten, että vammaisen henkilö voi turvallisesti käyttää palveluja. Näkövammaisen henkilö ei hyödy visuaalisessa muodossa olevasta tiedosta esimerkiksi jonotustilanteen etenemisestä. Vastaavasti vaikeasti kuulovammaisen henkilön ei ole mahdollista saada tietoa palveluvuorostaan yksinomaan ääneen perustuvalla kutsulla.

Kuntoutus täydentää ja tehostaa varhaisesta vaiheesta alkaen lääketieteellisen hoidon ja muiden työ- ja toimintakykyisyyttä tukevien palvelujen vaikutusta. Suomalaisen kuntoutusjärjestelmän periaatteena on kuntoutuksen järjestäminen yleisten palvelujen ja sosiaalivakuutusjärjestelmän osana. Kuntoutuksen keinoin tähdätään ihmisen toimintakyvyn ja työkyvyn paranemiseen tai säilymiseen ja elämäntilanteen hallintaan. Samoin kuntoustoiminnan tavoitteena on edistää ja tukea itsenäistä selviytymistä erilaisissa elämäntilanteissa ja osallisuutta yhteiskunnassa.

Eri toimija- ja rahoittajatahojen palvelujen yhteensovittaminen on kuntoutujan kannalta nykypäivänä sujuvan ja vaikuttavan kuntoutumisen edellytys. Kuntoutusta järjestäville viranomaisille ja yhteisöille on säädetty yhteistyövelvollisuus. Kuntoutuksen asiakastyöstä annetun lain tarkoituksena on auttaa kuntoutujaa saamaan hänen tarvitsemansa kuntoutuspalvelut ja edistää viranomaisten sekä muiden yhteisöjen ja laitosten asiakasyhteistyötä tilanteessa, joka edellyttää usean kuntoutusta järjestävän yhteisön toimenpiteitä. Kuntoutuksen laajan kokonaisuuden sujuvuuden parantamiseksi on käynnistetty useita toimia, joilla kuntoutuksen ja kuntoutuspalvelujen peruslinjauksia konkretisoidaan, menettelytapoja ja palvelujen järjestämistä eri tahojen kesken täsmennetään sekä selkiytetään asiakkaan oikeutta palveluun ja toimeentuloon kuntoutuksen aikana.

Apuvälinepalvelu on osa hoitoa ja kuntoutusta, jonka tulee hoito- ja kuntoutussuunnitelman mukaisesti nivoutua osaksi saumatonta palveluketjua. Apuvälinepalveluja tuotetaan sekä

perusterveydenhuollossa että erikoissairaanhoidossa. Apuvälineen tarve todetaan lääketieteellisin perustein ja vammaisen henkilön ja hänen läheistensä tulee olla mukana kuntoutussuunnitelman tekemisessä ja siten olla päättämässä häntä itseään koskevista kuntoutus- ja apuvälineasioita. Keskeistä on, että apuvälinepalvelut samoin kuin tarpeelliset hoitotarvikkeet saadaan vastaamaan yksilöllisiä tarpeita, että niitä on saatavana ja ne ovat laadukkaita.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Terveyspalvelujen esteettömyystason ja saavutettavuuden nostosta ja palvelujen varmistamisesta kaikille kansalaisille yhdenvertaisesti vastaa STM:n hallinnonala, osin yhteistyössä YM:n ja LVM:n hallinnonalojen kanssa.

Kuntoutuksen toimivuuden ja kehittämisen vastuu on jakautunut useille hallinnonaloille: STM/sosiaali- ja terveydenhuolto/ Kela/työeläkelaitokset ja tapaturma- ja liikennevakuutuslaitokset, TEM/työhallinto, OPM/opetushallinto.

Apuvälinepalvelujen saatavuudesta ja toimivuuden vastaa keskeisesti STM, opetus- ja työhallinnon osalta yhteistyössä OPM:n ja TEMin kanssa

4.7.1. Terveydenhuolto

(i) Perusterveydenhuoltopalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

1. Ohjataan uuden terveydenhuoltolain toteutus siten, että eri tavoin vammaisten ihmisten mahdollisuus saada ja käyttää perusterveydenhuollon palveluita varmistetaan (mm. toimitilojen esteettömyys, kommunikoinnin mahdollisuudet)

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Terveydenhuoltolaki annetaan eduskunnalle kevädistuntokaudella 2010, sen on tarkoitus tulla asteittain voimaan 2011-2013; ohjaus lainsäädännön voimaantullessa; Toimiva-terveyskeskus-hanke

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Terveydenhuollon palvelut ovat vammaisten ihmisten saavutettavissa

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art. 19, art. 25, VN:n selonteko vammaispolitiikasta _tausta-aineisto; PL 6§, 19.3 §

2. Varmistetaan terveydenhuollon erityisosaamisen saatavuus perusterveydenhuollon palveluja toteutettaessa

Vastuuministeriö STM (Toimiva terveyskeskus, Terveydenhuoltolain uudistus, PARAS)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2009 alkaen toistaiseksi

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Terveydenhuollon palvelut ovat vammaisten ihmisten saavutettavissa

Velvoite YK:n yleissopimus art.9, art. 19, art. 25;

(ii) Hoitotarvikkeiden jakelu- ja maksusäännökset

Toimenpide/toimenpiteet

Seurataan järjestelmän toimivuutta, puututaan epäkohtiin. Terveydenhuoltolain valmistelun yhteydessä arvioidaan hoitotarvikkeita koskeva säädöstarve

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva. Terveydenhuoltolaki annetaan eduskunnalle kevädistuntokaudella 2010

Rahoitustarve Ei erillisrahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet Määritellään säädöksessä
Velvoite YK:n yleissopimus art. 25;

(iii) Työssäkäynnin tukeminen terveydenhuollon keinoin

Toimenpide/toimenpiteet

Edistetään vammaisten työntekijöiden työssä jatkamista ja jatkamista; varmistetaan varhainen puuttuminen ja kuntoutustarpeen tunnistaminen (Työterveyslaki, ohjeistuksen tarkentaminen)

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Tehostetaan yhteistoimintaa

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaisten työelämässä pysymisen seuranta, mahdollisesti työkykybarometrin kehittäminen

Velvoite YK:n yleissopimus art. 19, art. 25

4.7.2. Kuntoutus

(i) Lääkinnällinen kuntoutus

Toimenpide/toimenpiteet

1. Selvitetään mahdollisuutta poistaa Kansaneläkelaitoksen järjestämän vaikeavammaisten lääkinällisen kuntoutuksen sidos vammaistukietuuksiin (Laki Kansaneläkkeen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista)

Vastuuministeriö STM (Toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto 2007-2010, Kelan vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishanke ja VAKO-hanke 2006-2013)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Hallituskausi 2011-2015

Rahoitustarve Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Sidonnaisuus poistettu

Velvoite YK:n yleissopimus art. 19, art. 25

2. Vakiinnutetaan lääkinällisen kuntoutuksen yhteistyö työterveydenhuollon kanssa

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010 STM:ssä jatkovalmistelussa SATA-komitean ehdotus työterveydenhuollon toimintamallin kehittämisestä siten, että työelämässä olevan henkilön kuntoutuksen koordinoituvastuu on selvemmin työterveyshuollolla.

Rahoitustarve SATA-komitean linjausten mukaisesti

Seurannan mittarit, osoittimet Jatkovalmistelun mukaan

Velvoite YK:n yleissopimus art. 26, SATA-komitean linjaukset kohta 3.7.

3. Selvitetään kuntoutusrahasäännösten ja vammaistuen myöntökriteerien kehittämistarpeita (Laki kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista, Laki vammaisuuksista).

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus SATA-komitean ehdotusten jatkoselvittäminen. SATA-komitean linjausten mukaan indeksisuojan ulkopuolella olevat perusturvaetuudet mukaan lukien vähimmäismääräiset kuntoutusrahat on tarkoitus sitoa kuluttajahintojen muutosta kuvaavaan kansaneläkeindeksiin 1.3.2011 lukien.

Rahoitustarve Sata-komitean linjausten mukaisesti

Seurannan mittarit, osoittimet Selvitys valmistunut

Velvoite YK:n yleissopimus art. 26, VN:n selonteko valtionalouden kehyksistä vuosille 2010-2013; SATA-komitean linjaukset kohdat 2.2. ja 4.1.

4. Tarkistetaan Kansaneläkelaitoksen järjestämän vaikeavammaisten lääkinnällisen kuntoutuksen saannin 65-vuoden ikärajaa koskeva säännös (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista).

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus SATA-komitean ehdotusten jatkoselvittäminen. Komitea on esittänyt, että lääkinnällistä kuntoutusta saavien ikärajaa nostetaan 68 vuoteen, joka on nykyinen työeläkkeen myöntämisen yläikäraja

Rahoitustarve Vaatii lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Ikärajan nostaminen on toteutunut

Velvoite YK:n yleissopimus art. 12, art. 19, art. 26, SATA-komitean linjaukset, kohta 3.8.

(ii) Apuvälinepalvelut, apuvälineet, apuvälineteknologia

Toimenpide/toimenpiteet

Seurataan sosiaali- ja terveydenhuollon apuvälinepalvelujen ja apuvälineiden saatavuutta, tuntemusta ja käyttöönottoa, puututaan epäkohtiin

Vastuuministeriö STM (THL/TUSO-asia)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva. 2010 kevätistuntokaudella annetaan Terveydenhuoltolakiesitys Eduskunnalle. Laki tulee asteittain voimaan 2011-2013. Lain valmistelun yhteydessä arvioidaan apuvälineasetuksen tarve. Tavoitteena on sisällyttää asetuksen laadintaoikeus Terveydenhuoltolakiin ja seurannan keinot apuvälineasetukseen.

Rahoitustarve Ei erillisrahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet Saatavuusselvitykset, seurantaraportit (THL)

Velvoite YK:n yleissopimus 19, art.25, art.26; PL 19.3§

(iii) Kuntoutuksen vaikuttavuustieto

Toimenpide/toimenpiteet

Vahvistetaan järjestelmällisesti kuntoutuksen vaikuttavuuden tietopohjaa

Vastuuministeriö STM (THL/TUSO-asia) Valtakunnallinen kuntoutusasiainneuvottelukunta koordinoi kuntoutuksen vaikuttavuustiedon keruuta; Käypä hoito-suositusten kuntoutusosiot; THL/Finohta

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Ei erillisrahoitustarvetta

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art.25, art.26, art. 31;

4. 8. SOSIAALITURVA

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Sosiaaliturvan merkitys hyvinvoinnin ja turvallisuuden varmistajana on vammaisille, erityisesti vaikeavammaisille henkilöille hyvin keskeinen. Vaikeasti vammaisten ja monivammaisten ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden toteutumiseksi sosiaaliturvan toimiva kokonaisuus luo hyvän perustan. Vammaiset henkilöt eivät kuitenkaan aina ole voineet hyötyä sosiaaliturvasta toivotulla tavalla. Sosiaaliturvan eri osien kaavamainen yhteensovitus saattaa merkittävästi heikentää ihmisten osallisuuden mahdollisuuksia, viedä pohjaa hyvän elämän rakentamiselta ja omatoimisuudelta. Eri hallinnonalojen yhteistyön ongelmat sosiaaliturvan tuotossa ja ohjauksessa voivat näyttäytyä asiakkaille sosiaaliturvasta saatavana olevien tietojen hajanaisuutena, aiheuttaa paljon vaivaa ja epävarmuutta, jopa ehkäistä sosiaaliturvan tuloksellista käyttöä.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Sosiaaliturva on perustavanlaatuisen investointi kansalaisten hyvinvointiin ja tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Sosiaaliturvan keinoin voidaan laaja-alaisesti vaikuttaa myös vammaisten ihmisten yhteiskunnalliseen osallisuuteen kaikkina ikäkausina. Toimenpiteiden lähtökohtana tulee olla

henkilön elämäntilanne ja yksilölliset tarpeet. Ammatillisen kuntoutuksen aikana tavoitteena on hyödyntää työvoimapalvelujärjestelmää integroidusti. Erityisesti nuorten työhönkuntoutujien kohdalla työvoimapalvelujärjestelmän tarjoamien mahdollisuuksien käyttö on peruslähtökohta.

Sosiaaliturvan toimivuuden varmistamiseksi ja epäkohtien korjaamiseksi on tarpeen kehittää sosiaaliturvan kokonaisuutta, eri osien yhteensopivuutta, toisiaan tukevuutta ja ajoituksen oikea-aikaisuutta samoin kuin vahvistaa vaikuttavuuden tietopohjaa. Kohtuullisen toimeentulon turvaaminen kansaneläkkeen varassa koko työikänsä eläville vammaisille henkilöille on erityisen tärkeä. Heillä ei eri syistä ole ollut valinnanmahdollisuuksia vaikuttaa taloudelliseen itsenäisyyteensä taikka elintasoonsa niin kuin suurimmalla osalla muita kansalaisia on.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015 +)

Sosiaaliturvan toimivuudesta samoin kuin sen yhteensovituskysymyksistä vastaa STM:n hallinnonala, keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat TEM, OPM

4.8.1. Työssäkäynnin tukeminen sosiaaliturvan ja -vakuutuksen keinoin

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan tiedotus Kansaneläkelain ja työeläkelakien mukaisten työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämään jättämistä koskevien uusien säännösten osalta.

Vastuuministeriö STM (ohjeistuksen antavat Kela ja EK)

Muut keskeiset ministeriöt -

Ajoitus Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä (378/2009) astuu voimaan vuoden 2010 alusta ja on voimassa neljän vuoden määräajan vuoden 2013 loppuun.

Rahoitustarve Budjettilaki

Seurannan mittarit, osoittimet Lain voimassaoloaikana seurataan vaikutuksia ja arvioidaan mahdolliset kehittämistarpeet.

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 27; PL 18§, HE/laiksi työkyvyttömyyseläkkeellä olevien henkilöiden työhönpaluun tukemiseksi; SATA-komitean linjaukset

(ii) Ammatilliset kuntoutusjärjestelmät

Toimenpide/toimenpiteet

Vakiinnutetaan työelämän, koulutuksen ja opetuksen yhteistyö ammatillisen kuntoutuksen toimeenpanossa ohjauksen ja henkilöstökoulutuksen keinoin. Tavoitteena on varmistaa asiakkaille joustavat ja oikea-aikaiset ammatillisen kuntoutuksen palvelut.

Vastuuministeriö STM/ SATA-komitea selvittää kuntoutuksesta vastuussa olevien toimijoiden ammatillisen kuntoutuksen työnjakoa

Muut keskeiset ministeriöt TEM, OPM

Ajoitus 2009-2011, SATA-komitean jatkotyöskentely

Rahoitustarve Edellyttää toimintatapojen muuttamista, ei lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Ammatillisen kuntoutuksen palveluketju toimii

Velvoite YK:n yleissopimus art.12, art. 19, art. 24, art. 26, art.27

4.8.2 Toimeentulon turva työvoiman ulkopuolella oleville henkilöille

Toimenpide/toimenpiteet

1. Tarkistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut, ns. maksukatto; tavoitteena on työelämän ulkopuolella koko elämänsä olleiden henkilöiden taloudellisesti muita heikommaksi jääneen taloudellisen aseman parantaminen (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista)

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus *Hallituskausi* 2011-2015

Rahoitustarve Edellyttää lisärahoitusta
Seurannan mittarit, osoittimet Maksukatot on yhdistetty
Velvoite YK:n yleissopimus art. 28, PL 19§

2. Valmistellaan ns. takuueläkelainsäädäntö; tavoitteena on työelämän ulkopuolella koko elämänsä olleiden henkilöiden taloudellisesti muita heikommaksi jääneen taloudellisen aseman parantaminen

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Takuueläke tulee käyttöön maaliskuun v. 2011 alusta. Hallituksen esitystä valmistellaan STM:ssä yhteistyössä Kelan kanssa

Rahoitustarve 111 milj. €

Seurannan mittarit, osoittimet Takuueläkelainsäädäntö on valmistunut

Velvoite YK:n yleissopimus art. 28, PL 19§, Sata-komitean linjaukset

3. Korotetaan eläkkeensaajien asumistukea siten, että minimieläkkeellä toimeentuleva henkilö suoriutuu vuokran maksamisesta ilman toimeentulotuen varaan joutumista (Laki eläkkeensaajan asumistuesta)

Vastuuministeriö STM, Sata-komitea linjaa asumisen tukea

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Hallituskausi 2011-2015, osa Sata-komitean linjausten perusteella tehtävää asumistuen kehittämistä

Rahoitustarve Edellyttää lisärahoitusta

Seurannan mittarit, osoittimet Lainsäädäntö on muutettu

Velvoite YK:n yleissopimus art. 28

4.8.3. Riskitapahtumien rajausperusteet ja korvauskäytännöt

Toimenpide/toimenpiteet

Ohjataan vapaaehtoisia (a) henki- ja sairausvakuutuksia (b) vastuuvakuutuksia koskevien epäkohtien korjaaminen yhdenvertaisuus-periaatteen mukaisesti(vakuutuslainsäädäntö)

Vastuuministeriö STM/ VANE

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus Selvitysryhmän raportti 2009; ohjaus ?

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 12, art 19, art 25; PL 6§,

4.9. TURVALLISUUS JA KOSKEMATTOMUUS

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Yhteiskunnan tarjoama oikeussuoja samoin kuin häiriö- ja kriisitilanteiden apu- ja turvatoimet on tarkoitettu kaikille kansalaisille. Vammaisten ihmisten oikeussuoja toteutuu kuitenkin usein puutteellisesti. Kriisitilanteissa vammaisten ihmisten turvallisuustaso saattaa jäädä muita matalammaksi ja usein sattumanvaraiseksi. Hätä- ja onnettomuustapauksissa vammaisten ihmisten mahdollisuudet hälytysten tekoon ja vastaanottoon ovat usein muita kansalaisia heikkomat tai niitä ei ole ollenkaan. Rikosilmoitusten tekeminen samoin kuin todistajalausuntojen anto ja tutkintaprosessien käynnistäminen syrjintä-, väkivalta- ja hyväksikäyttötilanteissa on usein hankalaa, jopa mahdotonta. Vammaisten ihmisten turvallisuuden ja koskemattomuuden suojan puutteellisuus ovat eriarvoistavia tekijöitä ja erityisen vakavia koska vammaisten henkilöiden riski joutua väkivallan ja hyväksikäytön uhriksi on muita suurempi. Tämä koskee erityisesti vammaisia naisia ja tyttöjä.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Demokraattinen yhteiskunta kehittää oikeusturvan ja muun turvallisuuden toteutumista niin, että ne mahdollisimman kattavina ja tehokkaina ovat kaikkien kansalaisten käytettävissä. Vammaisuudesta

johtuvan syrjinnän poistamiseksi tarvitaan oikeussuojan valvonnan vahvistamista, välillisen syrjinnän tunnistamista, järjestelmällistä henkilöstökoulutusta ja tiedotusta sekä vammaisten henkilöiden oman mielipiteen ja tahdon kuulemista.

Vammaisten ihmisten turvallisuus varmistetaan tarvittaessa positiivisin erityistoimin, mukauttamisen ja ennaltaehkäisyn keinoin. Laaja-alaisella esteettömyystyöllä, mukaan lukien lainsäädännön kehittäminen ja ohjaus, on keskeinen merkitys turvallisuutta ja koskemattomuutta lisäävänä ja ennaltaehkäisevänä toimintana. Se tarkoittaa rakennetun ympäristön hyvää suunnittelua, ohjausta, toimeenpanoa, monipuolisia kommunikaatio- ja viestintämahdollisuuksia, tulkkien ja modernin tieto- ja viestintäteknologian saatavuutta ja käytettävyyttä. Tärkeää on, että myös vammaiset henkilöt muiden kansalaisten tavoin voivat osallistua turvallisuus- ja pelastuskoulutukseen. Heidän erityinen asiantuntemuksensa on tarpeen saada mukaan koulutuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Pelastus- ja turvallisuustyössä yksityisen puolen, muun muassa valvonta- ja vartiointisektorin henkilöstön osaamisen kehittäminen yhdenvertaisuuden näkökulmasta on suuri haaste.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015 +)

Yhteiskunnallisen ja yksilöllisen turvallisuuden ja koskemattomuuden toteutumisen edellytyksistä ja ylläpidosta vastaavat OM:n ja SM:n hallinnonalat yhteistyössä STM:n, YM:n, LVM:n, OPM:n, TEMin, VM:n hallinnalojen kanssa. UM:n on omalla toiminnallaan mahdollista vaikuttaa kansainvälisten vaara- ja humanitääristen hätätilanteiden turvallisuuskysymysten systemaattiseen kehittämiseen vammaispoliittisesta näkökulmasta.

4.9.1. Syrjinnän vastaiset oikeussuojakeinot

Toimenpide/toimenpiteet

Varmistetaan voimavarat, ml. vammaisasiantuntijuus yhdenvertaisuusviranomaiselle. Tavoitteena on yhdenvertaisuuden toteutumisen seuranta, oikeussuojakeinojen tehostaminen ja valvonta

Vastuuministeriö OM

Muut keskeiset ministeriöt TEM, SM, STM

Ajoitus Hallituskausi 2007-2011. Uudistustyötä valmistelee OM:n asettama toimikunta. Päätökset työnjako- ja resurssikysymyksistä tehdään myöhemmin mm. toimikunnan työskentelyn pohjalta

Rahoitustarve Virkatyönä (SM, STM)

Seurannan mittarit, osoittimet Tulee otetuksi huomioon yhdenvertaisuuslain muutoksessa (SM)

Velvoite YK:n yleissopimus 10, art. 14, art.16, art.17art. 33; Suomen perustuslaki 7§, 10§, 22§; Yhdenvertaisuuslaki, Rikoslaki;

4.9.2 Vammaisten henkilöiden muita suurempi haavoittuvuus ja alttius joutua hyväksikäytön ja väkivallan uhriksi.

Toimenpide/toimenpiteet

Huomioidaan vammaiset henkilöt väkivallan ehkäisyä edistävissä ohjelmissa ja parannetaan vammaisiin henkilöihin kohdistuvien väkivaltarikosten tunnistamista viharikosseurantaa kehittämällä.

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Kustannusneutraali

Seurannan mittarit, osoittimet Väkivallan ehkäisyn ohjelmat sisällytetty/ei; viharikosseurannan kehittämistyö

Velvoite YK:n yleissopimus art. 10, art. 14, art.16, art.17; Rikoslaki; PL 7§, 10§

4.9.3. Yhteiskunnalliset häiriö- ja kriisitilanteet

Toimenpide/toimenpiteet

1. Ohjeistetaan häiriö- ja kriisitilanteissa toimiminen vammaisten henkilöiden turvallisuus- ja pelastuskysymykset huomioon ottaen (sähkökatkokset, juomaveden saastuminen, luonnonkatastrofit, tulipalot ja muut onnettomuudet jne.)

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt oman hallinnonalansa osalta

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art.12, art.14, ; Pelastuslaki; PL 7§

2. Kehitetään julkisten tilojen turvallisuusohjeistusta (mm. tarkastusten määräaikaisuus) eri tavoin vammaisten henkilöiden turvallisuus- ja pelastuskysymykset huomioon ottaen

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt STM

Ajoitus SM:n hallinnonalan yhdenvertaisuustyöskentely

Rahoitustarve Esteettömyyskorjauksiin on syytä varata rahoitustukea

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 10, art. 14, art.16, art.17; Rikoslaki; PL 7§

3. Sisällytetään ensiapukoulutukseen nykyistä järjestelmällisemmin vaikeavammaisten henkilöiden turvallisuus-, pelastus ja suojelutoimet (mm. ensiapulääkkeen antamisoikeus)

Vastuuministeriö STM (STM:ssä on terveydenhuollon laitosturvallisuuden työryhmä. SPR järjestää ja kehittää ensiapukoulutusta. STM:n turvallisen lääkehoidon opas v. 2005)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 14, art. 25,

4.9.4. Kansainväliset vaaratilanteet ja humanitääriset hätätilat

Toimenpide/toimenpiteet

1. Hätä ja kriisitilanteiden turvallisuuskysymysten kehittämisessä otetaan huomioon vaikeavammaisten suojele ja turvallisuuden tarve. Tuetaan humanitäärisen avun toimijoita heidän työssään niin, että he pyrkivät järjestelmällisesti ottamaan huomioon vammaisten henkilöiden erityiset haavoittuvuudet.

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt SM, (PLM?)

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 11; PL 6§,

4.10. KULTTUURI JA VAPAA-AIKA

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Yhteiskuntamme tuottaa monipuolisia kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluita. Liikunta- ja urheilu-, taide-, matkailu- ja kirjastopalvelujen käyttö on tarkoitettu kaikkien ja kaikenikäisten kansalaisten virkistykseksi ja hyödyksi, hyvinvoinnin ja osallisuuden rakennuspuiksi. Vammaiset ihmiset osallistuvat yhteiskunnan kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan palvelujen käyttäjinä ja nykyisin yhä useammin myös tuottajina. Osallistumismahdollisuudet ovatkin edenneet, mutta hitaasti.

Käytännössä yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien tiellä on edelleen monenlaatuksia

esteitä. Keskeisiä esteitä ovat rakennusten, tilojen ja niiden ympäristöjen esteellisyys ja saavuttamattomuus muun muassa puutteellisten liikennepalvelujen vuoksi, samoin kuin tiedonvälityksen ja kommunikaatiokeinojen epävarma, usein sattumanvarainen saatavuus.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Avoimessa yhteiskunnassa monipuoliset kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut vahvistavat kaikkien kansalaisten hyvinvointia ja osallisuutta. Lähtökohtana on, että vammaiset kansalaiset osallistuvat yhdessä muiden kanssa. Tämä edellyttää toisaalta hyvää yhteiskuntasuunnittelua, uuden tieto- ja viestintäteknologian mahdollistamia, osallistavia ratkaisuja, tarpeellisia mukautustoimia, toimivia erityispalveluja sekä tarpeenmukaista apua ja tukea kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintojen henkilöstöltä. Tarkoitus ei kuitenkaan ole, että toimivat erityispalvelut milloinkaan vähentävät ihmisten tavanomaista kanssakäymistä taikka toisten ihmisten huomioon ottamista. Yhteisöllisyys on yhteiskunnan peruspilareita.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015+)

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluiden yhdenvertaisesta saatavuudesta kaikille vastaa keskeisesti OPM:n hallinnonala yhteistyössä YM:n, LVM:n ja TEMin kanssa.

4.10.1. Liikuntapalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

1. Vahvistetaan lain säännösten toimeenpanoa (a) tehostetaan tiedolla ohjausta ja kohdennetaan se aiempaa täsmällisemmin kunnille ja muille liikuntapalvelujen tuottajille (b) tehostetaan liikuntapalveluiden resurssiohjausta ja otetaan järjestelmällisesti käyttöön valtionosuusjärjestelmän mahdollistamat keinot esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamiseksi (c) vahvistetaan F1-ohjeistuksen toteutumista (d) tiivistetään liikunnan alan viranomaisten yhteistyötä rakennus- ja ympäristö-alan viranomaisten kanssa. (Liikuntalaki)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art.30; Liikuntalaki; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

2. Ohjeistetaan liikuntatilojen lähiympäristöjen kaavoitus ja muu suunnittelu esteettömyysperiaatteen mukaisesti. Tunnistetaan ja kehitetään esteettömien lähiympäristöjen hyviä käytäntöjä

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art.30; Liikuntalaki; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

4.10.2. Taide- ja kulttuuripalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

1. Varmistetaan erilaisten ihmisten yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua julkisiin ja muihin taide- ja kulttuuritapahtumiin

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt YM

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 19, art.30; VN:n selonteko vammaispolitiikasta ; OPM:n toimenpideohjelma 2006-2010; PL 6§, 17 §

2. Tuetaan vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia toimia kulttuurin tekijöinä (mm. koulutuksen ja työllistymisen keinoin)

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt TEM

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 12, art. 19, art.30; PL 6§, 17§

4.10.3. Kirjastopalvelut

Toimenpide/toimenpiteet

Kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämisessä ja tarjonnassa otetaan huomioon eri vammaisryhmien tarpeet. Kehittämisessä hyödynnetään uuden teknologian tarjoamat mahdollisuudet. Kirjastotilojen ja -autojen suunnittelussa lähtökohtana on esteetön kirjasto.

Vastuuministeriö OPM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art. 21, art. 24; PL 6§, 16§

4.11. VAMMAISTEN IHMISTEN KOHTAAMA MONIPERUSTAINEN SYRJINTÄ

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Moniperustaisen syrjinnän riski koskee erityisesti vammaisia maahanmuuttajia, vammaisia maahanmuuttajalapsia, eri kieliryhmiin ja kulttuureihin kuuluvia vammaisia henkilöitä, vammaisia naisia ja tyttöjä samoin kuin harvinaisiin vammaryhmiin ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia vammaisia henkilöitä, samoin kuin ikääntyviä vammaisia henkilöitä. Kaikilla on alttius kohdata syrjintää useammasta syystä. Syrjintä on hyvin monitasoinen ilmiö, sen ilmeneminen, tunnistaminen, merkitys yksilölle ja seuraamukset vaihtelevat. Asiakkaiden ja palvelujen käyttäjien yhdenvertainen kohtelu toteutuu monesti palveluntarjoajien ja päätöksentekijöiden asenteiden ja osaamisen mukaisena. Vammaisten ihmisten alttius joutua kohtaamaan välillistä ja välitöntä moniperustaista syrjintää on usein suurempi kuin muilla ihmisillä.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Asenteisiin vaikuttaminen on vammaispoliittisen työskentelyn keskeisiä tavoitteita.

Yhteiskunnallinen osallisuus ja yhdenvertaisuus ovat sidoksissa paitsi normatiiviseen, ammattitaidon ja osaamisen perustaan myös yhteiskunnan asenneilmastoon. Asenteisiin vaikuttaminen on pitkäjänteistä toimintaa. Kaikilla hallinnonaloilla on velvoite vaikuttaa oman alansa henkilöstön toimijoiden vammaispoliittiseen osaamiseen ja asenteisiin. Vaikuttamisen keskeisiä keinoja ovat järjestelmällinen koulutus ja tiedotus.

Toimisivatko asennetyön tukena eri hallinnonaloille kehitettävät yhteiset positiivisen erityiskohtelun kriteerit? Kaikilla hallinnonaloilla ne voisivat ohjata esimerkiksi työnantajaroolin kehittämistä rekrytointimenettelyssä. Henkilöstörakenteessa tavoitteena olisi monimuotoisuus siten, että työntekijöinä on moniperustaisen syrjinnän riskille alttiita vammaisia henkilöitä muiden ohella. Käytännön ensiaskeleena hallinnonaloille on tarjolla mahdollisuus esimerkiksi rekrytoida vammaisia - myös moniperustaisen syrjinnän vaarassa olevia vammaisia henkilöitä - korkeakoulu-

ja muun asteen harjoittelijoina kesätöihin, vuorotteluvapaaketjun töihin jne. Ministeriöt voivat tässäkin toimia hallinnonalansa esimerkkiä luovina työnantajina.

Moniperustaiselle syrjinnälle alttiina olevien henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden puutteellisuus näyttäytyy asioiden, palvelujen laadun ja myös saatavuuden ongelmina. Asioiden, viranomaisissa kuin yksityisellä sektorilla lähtökohtana on kaikkien asiakkaiden/palvelujen käyttäjien yhdenvertainen kohtelu. Kaikissa palveluissa, mutta erityisesti erityispalveluissa yksilöllisen suunnittelun tarve, mukauttamistoimet ja positiivinen erityiskohtelu korostuvat. Erot palvelutarpeessa voivat olla suuria. Ammattihenkilöstön osaamisen ja asiakkaan asiantuntemuksen yhdistäminen nykyistä yhdenvertaisempia, turvallisempia ja tuottaa asiakasta paremmin hyödyttäviä palveluita. Palvelujen yhdenvertaisen käytön mahdollisuus edellyttää sekä palvelujen että niiden ympäristöjen esteettömyyttä ja saavutettavuutta.

Moniperustaisen syrjinnän torjuntaa ja epäkohtiin puuttumisen järjestelmällisyyttä tulee kehittää. Tämä edellyttää muun muassa tietopohjan vahvistamista ja ajantasaistamista. Tietoa tarvitsevat sekä eri hallinnonalojen henkilöstö ja virkamiehet, yksityissektorin toimijat, päätöksentekijät että yksityiset kansalaiset ja heidän läheisensä. Tehokas ja järjestelmällinen syrjinnän torjunta edellyttää eri hallinnonaloille seuranta- ja raportointijärjestelmiä.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015 +)

Riittävän laaja-alaisen asennekoulutuksen organisoinnista ja sisällyttämisestä ammatillisiin opetussuunnitelmiin vastaa OPM yhdessä muiden hallinnonalojen kanssa. Oman alansa henkilöstön järjestelmällisestä koulutuksesta ja tiedotuksesta vastaa kukin hallinnonala.

Toimenpide/toimenpiteet

1. Varmistetaan että yhdenvertaisuussuunnittelussa otetaan huomioon vammaiset ihmiset kaikilla hallinnonaloilla. Ehkäistään ns. moniperusteista syrjintää laajaa keinovalikoimaa käyttäen, puututaan epäkohtiin. Työssä huomioidaan erityisesti vammaiset työt ja naiset, vammaiset maahanmuuttajat, pienet vammaryhmät

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Uudistettu yhdenvertaisuussuunnittelun ohje ja koulutustilaisuuksien lukumäärä. Uusien yhdenvertaisuussuunnitelmien syntyminen

Velvoite YK

2. Tehostetaan vammaisten maahanmuuttajien alkuvaiheen ohjausta ja kotouttamista tarvittaessa eri hallinnonalat ylittävillä toimenpiteillä

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt Muut ministeriöt soveltuvin osin

Ajoitus

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite Kokeilulaki-hanke SM025/2009

3. (a) Tarkistetaan poliisiammattikorkeakoulun opetussuunnitelma yhdenvertaisuussuunnittelun periaatteiden mukaiseksi. (b) Painotetaan paikallispoliisin koulutustilaisuuksissa yhdenvertaisuussuunnittelun mukaista toimintaa vammaisiin kohdistuvan syrjinnän tiedostamisen helpottamiseksi

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Poliisin yhdenvertaisuussuunnittelun seuranta

Velvoite YK:n yleissopimus art 9, art 12, art. 19, art.21, art.30

4. Laaditaan yhtenäinen menettelytapaohjeistus tutkinnan johtajille ja poliiseille sekä oikeusviranomaisille (a) todistajalausuntojen ja toteennäyttämisen toimenpiteistä (b) tutkintaprosessien käynnistämisestä tapauksiin, joissa henkilö ei voi vammansa vuoksi todistaa

Vastuuministeriö SM

Muut keskeiset ministeriöt OM

Ajoitus 2010

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Ohjeen valmistuminen

Velvoite YK:n yleissopimus art. 9, art 12, art. 19, art.21, art. 30; PL 6§

4.12. TIETOJEN KERUU, TILASTOINTI JA TUTKIMUS

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Vammaisuutta koskevia tilastoja ylläpitävät Tilastokeskus ja sosiaali- ja terveysministeriön alainen THL, joka julkaisee kuntien talous- ja toimintatilastoihin perustuvia vuosittaisia lukumäärätietoja palvelujen saajista sekä tilastoja kehitysvammaisten perhe- ja laitoshoidosta ja työnteosta. Tietoa palvelujen kysynnästä, tarjonnasta ja tarpeesta on tuotettu joissakin erillisselvityksissä. Erikseen ylläpidetään epämuodostumarekisteriä ja Näkövammaisten keskusliiton toimesta näkövammaarekisteriä. Tilastoviranomaisten lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö, opetusministeriö ja Kansaneläkelaitos tilastoivat oman alansa toimintaa. Tilastotietoa on käytettävissä muun muassa erityisopetukseen, vajaakuntoisuuteen samoin kuin vammaisuuksiin ja kuntoutukseen liittyen. Tilastopohjan puutteet heikentävät eri hallinnonalojen suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmien mahdollisuuksia tarttua osallisuuden ja yhdenvertaisuuden epäkohtiin.

Vammaisuuden esiintymisestä Suomen väestössä ei ole tarkkaa tietoa. Viimeksi esiintymistä on kartoitettu 1980-luvun alussa. Tämä on riittänyt antamaan tarpeellisen pohjan vammaisuuden esiintyvyydestä valtakunnallisella tasolla. Viime vuosina Kansaneläkelaitoksen tuottamia tilastotietoja työkyvyttömyyseläkkeitten määrästä ja vammaistukietuuksista on käytetty kuvaamaan esiintyvyyttä myös alue- ja kuntatasolla.

Eri tieteiden alalle hajautunut suomalainen vammaistutkimus ei toistaiseksi ole saanut itsenäistä asemaa tieteiden joukossa. Monitieteisen vammaistutkimuksen edistäminen kokonaisvaltaisena toimintana näyttäytyy ajankohtaisena haasteena. Esimerkkejä toteutettavasta monialaisesta vammaistutkimuksesta on saatavana, erityisesti anglosaksisista maista

Suomalaista vammaistutkimusta leimaa hajanaisuus ja pirstaleisuus, ehkä myös tason kirjavuus. Tutkimusta on tehty sekä yliopistoissa, eri hallinnonaloilla, samoin kuin tutkimus- ja kehittämislaitoksissa ja lisääntyvässä määrin myös kunnissa, alueilla ja vammaisjärjestöissä. Vammaistutkimuksen perinne on nuorehko. Ensimmäiset tutkimukset, jotka käsittelivät lähinnä sotavammaisten henkilöiden ja kehitysvammahuollon tarpeita tehtiin 1950-luvulla. Perinteisesti painotus on ollut lääketieteellisessä tutkimuksessa. Tämän jälkeen tutkimusmielenkiintoa virisi kasvatustieteissä ja sosiaalitieteissä. Viime vuosina vammaistutkimuksen alue on laajentunut oikeustieteen, kielitieteen ja liikuntatieteiden alueille. Muina laajentamistarpeina on mainittu muun muassa taiteen ja tasa-arvon tutkimuksen alueet. Uudempi vammaistutkimus on tuottanut sekä teoreettista että empiiristä tietoa vammaisena ihmisenä elämisestä. Vammaisten henkilöiden eristäminen yhdenvertaisesta elämästä muiden kanssa on ollut näitä tutkimuksia yhdistävä teema. Toinen laajasti esiin tuleva kysymys on eri tavoin vammaisten ihmisten yhteys omaan kulttuuriin ja

keskinäiseen yhteyteen, toisaalta suhde muuhun yhteiskuntaan. Määrältään tutkimus on viime vuosina lisääntynyt, mutta on edelleen kohtuullisen vähäistä.

Tutkimuskohteiden valintaa ovat usein ohjanneet ulkoiset tutkimustarpeet, eivät niinkään tieteen sisäiset, teorian kehittämiseen liittyvät intressit. Tutkimuksen ohella on tehty melko laaja-alaista kehittämistyötä. Esimerkiksi yhteiskunnan esteettömyyteen liittyviä kehittämis- ja tietoisuuden lisäämishankkeita (awareness raising) on toteutettu useilla hallinnonaloilla kansallisina, usein myös eurooppalaisina taikka pohjoismaisina yhteishankkeina. Samoin erityispalveluja on kehitetty alueellisena, monitoimijaisena yhteistyönä.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Valtavirtaistamispolitiikan eteenpäinvientiä voidaan tukea kehittämällä nykyistä järjestelmällisempiä ja kohdistuneempia tiedonkeruita ja tilastointia eri hallinnonaloilla.

Esimerkiksi sosiaali- ja terveys- samoin kuin työvoimapalveluissa tilastopohjan puutteet vaikeuttavat palvelujen tarpeiden arviointia. Palveluja ei voida ryhmitellä kaikilta osin riittävän tarkasti. Sosiaalihuollon osalta erän "muut palvelut" keskeinen ryhmä on vammaispalvelut. Vammaisten ihmisten palvelutarpeet ovat yksilöllisiä ja hyvin erilaisia, palvelutarve myös jakautuu eri tavoin, pitkälti sattumanvaraisesti kuntiin ja alueille. Palvelujen tilastopohjan kehittäminen parantaisi omalta osaltaan sekä palvelujen kehittämistä, tarjoamista samoin kuin laskennallisten kustannusten arviointia.

Vammaistutkimuksen ja päätöksenteon vuorovaikutuksen vahvistaminen on jatkossa yhä tärkeämpää, jotta vammaisten ihmisten oikeudenmukainen yhteiskunnallinen asema saadaan rakennettua vankalle pohjalla. Tieto oikeuksien toteutumisesta ja syrjinnästä, elinoloista, taloudellisesta tilanteesta, samoin kuin esimerkiksi terveydentilasta, yleisten ja erityispalvelujen käytöstä ja valinnanvapaudesta, eri hallinnonalojen lainsäädännön, muun ohjauksen ja strategioiden vammaispoliittisista vaikutuksista ja asetettujen vammaispoliittisten tavoitteiden toteutumisesta palvelee pitkäjänteistä päätöksentekoa ja linjaa kehittämistyötä. Vammaispoliittisten vaikutusten huomioon ottaminen kaikessa suunnittelussa, erityisesti lakien valmistelussa ja niiden täytäntöönpanossa on vammaispolitiikan valtavirtaistamisen keino. Vammaispoliittisia vaikutuksia arvioimalla voidaan ehkäistä välillistä syrjintää ja varmistaa yhdenvertaisuuden edellytyksiä. Viime vuosina vammaispoliittisten vaikutusten arviointimenettelyä on jonkin verran kehitetty, mutta menetelmien edelleen kehittämistä ja käyttöönotkokokemuksien arviointia tarvitaan jatkossa lisää. Lisäksi vammaispoliittisten toimenpiteiden seuranta varten tarvitaan luotettavia laadullisia ja määrällisiä mittareita, indikaattorien kehittämistyötä ja seurantamittareiden käyttöönottoa eri hallinnonaloilla.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015)

Vammaistutkimuksen aseman vahvistamisesta, sen pitkäjänteisyyden ja monialaisuuden edellytyksistä vastaa kukin hallinnonala omalta osaltaan. Päätöksenteon ja tutkimuksen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi tarvitaan eri hallinnonalojen yhteistyötä ja koordinoitua. Tiedonkeruun ja tilastojen tuotannon valtakunnallisesta kokonaisuudesta vastaa Tilastokeskus yhteistyössä mm. STM:n, OPM:n, TEMin hallinnonalojen kanssa.

1. Vahvistetaan vammaistutkimuksen asemaa ja vammaisten ihmisten osallisuutta hankkeissa.

Tavoitteena on vammaistutkimuksen sektoritutkimusohjelman käynnistäminen.

Vastuuministeriö Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2010-2015

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Tutkimuksen toteutuminen
Velvoite YK:n yleissopimus art.31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

2. Selvitetään asiakastietojärjestelmien suoran käytön tarpeet, hyödyt ja mahdollisuudet .
Käynnistetään tarvittavat säädösvalmistelut selvityksen pohjalta (Tilastolaki).

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2008-2011 osana sosiaalihuollon tietoteknologia-hanketta (Tikesos): Asiakastietomäärittelytyö on käynnistetty vammais- ja kehitysvamma palvelujen työpajassa keväällä 2009.

Rahoitustarve Hankerahoitus

Seurannan mittarit, osoittimet Selvitys on valmis

Velvoite YK:n yleissopimus art.31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

3. Kehitetään palvelusuunnitelma tiedonkeruun instrumentiksi

Vastuuministeriö STM (THL/ tulossopimus-asia)

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus Sosiaalihuollon tietoteknologia-hanke (Tikesos) 2008-2011, tavoitteena on mm. yhtenäisen asiakastietojärjestelmän kehittäminen ja käyttöönotto.

Rahoitustarve Hankerahoitus

Seurannan mittarit, osoittimet Kehitetty palvelusuunnitelma-tiedonkeruuninstrumentti

Velvoite YK:n yleissopimus art.31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

4. Työvoimatilastojen informatiivisuutta parannetaan, käynnistetään työnhakijatietojen luokituksen uudistustyö. Tavoitteena on saada systemaattista ja jatkuvaa tietoa vammaisten ihmisten työnhausta, työllistymisestä ja työllisyydestä

Vastuuministeriö TEM

Muut keskeiset ministeriöt STM/Kela

Ajoitus 2015 mennessä

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art.31; VN:n selonteko vammaispolitiikasta

4.13. RAHOITUS JA RESURSSIT

Alueen esittely, merkitys ja nykytilanne

Vammais palveluiden rahoitusmallin uudistamistaminen on pitkään ollut esillä. Tavoitteena on ollut löytää ratkaisuja riittävän vahvan perustan varmistamiseksi kuntien vastuulla oleville vammais palveluille. Uudistamiseksi on esitetty muun muassa. verovähennysten uudelleen ohjausta ja sosiaalivakuutuksen kytkemistä kustannusten tasaukseen. Viimeksi mainittu malli otetaan käyttöön uuden tulkklauslainsäädännön osalta vuonna 2010. Lisäksi käyttöön on otettu vammaiskeroin sekä kehitetty alue- ja seutuyhteistyötä palvelujen järjestämisessä ja tuotannossa. Tehtyjen uudistusten vaikutuksista kustannuksiin, vammais palvelun resursseihin taikka palvelujen saatavuuteen on toistaiseksi käytettävissä niukasti tietoa.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Vammaisten ihmisten yhdenvertaisten mahdollisuuksien ja täyden osallisuuden etenemisen myötä vaikutetaan myös kustannusrakenteeseen. Toimintamahdollisuuksien ja vallinnanvapauden lisääntyessä vähenee tarve erillisiin ratkaisuihin. Tavoitteena tuleekin olla aktiivisen vammaispolitiikan toteuttaminen myös palveluissa. Lähtökohtana on, että rahoitusta ohjataan täsmennetyksi yleisiin palvelujärjestelmiin niin, että ne ovat myös vammaisten ihmisten saavutettavissa, toimivia ja turvallisia käyttää. Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden turvaamiseksi tarvitaan näiden ohella myös erityis palveluja ja mukautustoimia, mutta usein laajuudeltaan aiempaa pienempinä. Erityis palvelujen lähtökohtana on asiakkaan yksilöllinen elämäntilanne ja olosuhteet. Aktiivisen vammaispolitiikan eteenpäinviemiseksi ja toteuttamiseksi tarvitaan rahallisten resurssien

kohdistamista ja tarvittaessa myös lisäpanostuksia, jotka toteutetaan kulloinkin voimassaolevan valtioneuvoston kehyspäättöksen ja talousarvion puitteissa. Tämän lisäksi tarvitaan mm. palveluprosessien uudelleen organisointia, hallinnonalojen ja eri toimijoiden yhteistyö- ja vastuukysymysten selkiyttämistä ja ohjelmaan kirjattujen toimenpiteiden toteutuksen pitkäjänteistä eteenpäinvientiä ja seurantaan vastuullisten hallinnonalojen johdolla.

Hyvän yhteiskuntasuunnittelun kannalta on keskeistä on, että kunnilla, alueilla ja muilla yhteiskunnallisilla ja yksityisen sektorin toimijoilla on käytössään riittävästi vammaispoliittista osaamista. Kunnalliset vammaisneuvostot ovat keskeinen, laaja-alaista asiantuntemusta omaava voimavara niissä kunnissa ja alueilla, joilla ne jo ovat toiminnassa. Jatkossa niiden asiantuntijuutta on tarpeen saada laajempaan käyttöön. Vain näin on mahdollista edetä yhteiskuntasuunnittelussa, jonka tavoitteena on vammaisten kuntalaisten yhdenvertainen ja oikeudenmukainen asema yhteisöissään.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015 +)

Verotuksen uudelleenohjauksen keinoin toteutettavan aktiivisen vammaispolitiikan kehittämisestä vastaa STM yhteistyössä VM:n kanssa. Muilta osin kukin hallinnonala toteuttaa toimintaansa vammaispoliittisen näkökulman ja sen mahdollisesti vaatimat ja toisaalta jo käytössä olevat resurssit huomioiden. Resurssirakenteiden nykyistä järjestelmällisemmästä hyödyntämisestä vastaa kukin hallinnonala omalta osaltaan.

Ohjataan verotuksen invalidivähennys aktiiviseen vammaispolitiikkaan

Vastuuministeriö STM

Muut keskeiset ministeriöt VM (invalidivähennyksen poiston osalta)

Ajoitus Otetaan huomioon hallitusohjelman 2011-2015 valmisteluissa

Rahoitustarve Kustannusneutraali

Seurannan mittarit, osoittimet Sisältyy Hallitusohjelmaan.

Velvoite

4. 14. KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

Alueen esittely ja merkitys ja nykytilanne

Vammaispolitiikka on luonteeltaan kansainvälistä, sen lähtökohdat ja tavoitteet ovat maailmanlaajuisia. Erityisesti Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan Unionin, Euroopan neuvoston, Pohjoismaiden ministerineuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston sopimukset, päätöslauselmat, suositukset ja yhteistyöprosessit ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen myös suomalaisen vammaispolitiikan linjauksiin.

Tavoite ja kehittämissuunnat

Kansainvälisen yhteistyön merkitys kansalliselle vammaispolitiikalle ja sen linjaamiselle on merkittävä. Kansainvälisen yhteistyön velvoitteet tukevat ja antavat näkökulmaa kansallisen politiikan eri toimijoiden työskentelylle.

Kansainvälinen yhteistyö tarjoaa väyliä ja useita prosesseja, joissa meille tärkeitä vammaispolitiikan kysymyksiä voidaan nostaa laajempaan keskusteluun ja seurantaan. Suomi pyrkii ulkosuhteissaan tehostamaan vammaisten henkilöiden oikeuksien toimeenpanoa moniulotteisella lähestymistavalla, jolla ensisijaisesti valtavirtaistetaan vammaisten henkilöiden oikeudet osaksi eri sektorien toimintaa ja toteutetaan myös valtavirtaistamista täydentäviä vammaisspesifejä hankkeita ja ohjelmia. Vammaisten henkilöiden oikeudet sisällytetään kansallisiin ja kansainvälisiin ohjelmiin ja linjauksiin, ml. kehityspolitiikan alueellisiin ja paikallisiin hankkeisiin.

Suomi pyrkii edistämään vammaisten henkilöiden oikeuksia Euroopan unionin, Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan neuvoston ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön ihmisoikeusjärjestelmien puitteissa. Hallituksen vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) laatiminen tukee YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen kokonaisvaltaista kansallista edistämistä ja toimeenpanoa.

Toteutettavat toimenpiteet lähivuosina (2009-2015 +)

Vammaispolitiikan edistämisestä läpileikkaavana teimana kansainvälisen yhteistyön prosesseissa, ohjelmissa, hankkeissa ja eri foorumeilla vastaa pääasiassa UM, toiminnan sisältöjen mukaisesti yhteistyössä muiden hallinnonalojen kanssa.

4.14.1. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Toimenpide/toimenpiteet

Saatetaan yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan ratifointiprosessi loppuun (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista) Ratifiointiprosessi sisältää myös yleissopimuksen 33.2 artiklassa tarkoitetun yleissopimuksen täytäntöönpanon edistämisen, suojelemiseen ja seurantaan liittyviä tehtäviä hoitavan rakenteen ja/tai toimielimen perustamisen tai jo olemassa olevan viranomaisen kehittämisen tällaiseksi. Samoin se sisältää yleissopimuksen kääntämisen suomeksi ja ruotsiksi.

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt Erityisesti STM, myös kaikki muut ministeriöt oman hallinnonalansa osalta

Ajoitus Ajoitus on sidoksissa YK sopimuksen kohdan 4.2.3. edellyttämän perusoikeuksien rajoitusperusteita koskeva lainsäädännön toteuttamiseen. 2011-2013?

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet Suomi ratifioinut YK:n yleissopimuksen

Velvoite YK:n yleissopimus art. 43, PL 22§, 94§, 95§

4.14.2. Vammaispolitiikka kansainvälisen yhteistyön läpileikkaavana teimana

(i) Ihmisoikeussopimukset

Toimenpide/toimenpiteet

1. Raportoidaan vammaisten henkilöiden oikeuksien täytäntöönpanosta YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja tarvittaessa myös muiden kansainvälisten ihmisoikeussopimusten nojalla

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 32, art. 33,

2. Sisällytetään vammaispoliittinen näkökulma Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan linjauksiin, joita toteutetaan monenkeskisen yhteistyön kautta ja mahdollisuuksien mukaan kahdenvälisissä yhteyksissä.

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 32, art. 33, Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko 2009

(ii) Toiminta valtioiden välisillä, monenkeskisillä foorumeilla

Toimenpide/toimenpiteet

Vaikutetaan valtioiden välisen yhteistyön foorumeilla koordinoitusti vammaispoliittisten näkökulmien esillä pitoon ja toteutumisen seurantaan (EU-konseptin tapaisesti mm. OECD: n sosiaalipolitiikka, liikenne jne; PMN:n työskentely, Nordic Plus, muut multilateraaliset organisaatiot)

Vastuuministeriö UM ja niiltä osin kuin kansallinen koordinaatiovastuu on muulla ministeriöllä kyseinen vastuuministeriö

Muut keskeiset ministeriöt Kaikki ministeriöt omaa hallinnonalaansa koskevilta osin

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve Virkatyönä

Seurannan mittarit, osoittimet

Velvoite YK:n yleissopimus art. 32

(iii) Kehityspolitiikka

Toimenpide/toimenpiteet

1. Uusitaan hankehallinnon kansallinen ohjeistus siten, että vammaispoliittinen näkökulma sisällytetään siihen järjestelmällisesti

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt

Ajoitus 2009-2010

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaiskysymyksen sisältämien ohjeistojen osuus (relevanteista) ohjeistoista

Velvoite YK:n yleissopimus art. 32 ; VN:n selonteko vammaispolitiikasta_ tausta-aineisto ; PL 22§

2. Koordinoidaan, ohjeistetaan ja rahoitetaan Suomen alueellista kehityspolitiikkaa ja YK:n vuosituhattavoitteiden toteuttamista niin, että vammaispoliittinen näkökulma sisällytetään yhtenä läpileikkaavana teemana sektorikohtaiseen ohjelma- ja hankesuunnitteluun, toteutukseen sekä panostetaan hyvien esimerkkien tunnistamiseen ja levittämiseen (terveys, opetus, talous, maatalous, metsä, ympäristö, infrastruktuuri jne).

Tämän täydennyksenä tuetaan vammaisiin kohdistuvia kehityshankkeita sekä tuodaan vammaisnäkökulmaa aktiivisesti esille bilateraalisisessa dialogissa.

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt OPM, STM/THL, muut hallinnonalat

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaiskysymyksen sisältävien hankkeiden määrä ja osuus

Velvoite YK:n yleissopimus art.32

3. Vahvistetaan ulkoasiainministeriön hallinnonalan työntekijöiden (sektorineuvonantajat, alueosastot edustustojen työntekijät, konsulit jne.) vammaispoliittista osaamista ohjeistuksen ja koulutuksen keinoin

Vastuuministeriö UM

Muut keskeiset ministeriöt STM/THL

Ajoitus Jatkuva

Rahoitustarve

Seurannan mittarit, osoittimet Vammaiskysymyksen sisältävien koulutusten määrä ja osuus

Velvoite YK:n yleissopimus art. 32